

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Kateřina Vláčilová

*Problematika bezdomovectví rodin s dětmi na
příkladě vybrané sociální služby v Jihomoravském
kraji*

Diplomová práce

vedoucí práce: PhDr. Ivana Knausová, Ph.D.

2018

„Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně na základě literatury a pramenů,
uvedených v bibliografickém seznamu.“

Ve Znojmě dne 11. 4. 2018.

.....

„Sociální práce je symbol kulturnosti a civilizovanosti. Je projevem toho, že společnost není lhostejná k osudu těch, kterým se z důvodů nejrůznějších nedaří. Tyto lidi neodepisujeme, ačkoliv tržní mechanismus je odepsal, a neponižuje, protože pouhá charita je ponižující. V tom všem je velký civilizační význam sociální práce.“

(Kellner, 2010)

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat vedoucí této diplomové práce PhDr. Ivaně Knausové, Ph.D. za konzultace, ochotný přístup a podnětné poznámky. Taktéž děkuji vedoucí sociální služby, za to, že mi umožnila provést výzkum ve vybraném zařízení. Dík patří i mé rodině za podporu po celou dobu studia a respondentům, kteří se podíleli na výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	9
1.2. CHUDOBA	11
1.3. BEZDOMOVECTVÍ	13
1.3.1. Definice bezdomovectví	15
1.3.2. Charakteristika osob ohrožených ztrátou střechy nad hlavou	17
2. RODINY S DĚTMI OHROŽENÉ ZTRÁTOU STŘECHY NAD HLAVOU	19
2.1. PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ RODIN S DĚTMI	21
2.1.1. Ekonomické znevýhodnění	21
2.1.2. Bytová problematika	22
2.1.3. Nezaměstnanost	23
2.1.4. Domácí násilí	24
3. RIZIKA OSAMOCENÉHO RODIČOVSTVÍ	25
4. SOCIÁLNÍ POMOC ZE STRANY SPOLEČNOSTI	27
4.1. FINANČNÍ POMOC ZE STRANY SPOLEČNOSTI	28
4.2. SOCIÁLNÍ SLUŽBY	30
5. CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ SOCIÁLNÍ SLUŽBY- AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY A OTCE V TÍSNI	34
II. EMPIRICKÁ ČÁST	37
6. METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	37
6.1. VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
6.2. VÝZKUMNÉ CÍLE	38
6.3. VÝBĚR VÝZKUMNÉ STRATEGIE	39
6.4. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉHO SOUBORU	39
6.5. ETICKÉ OTÁZKY VÝZKUMU	40
6.6. METODY A PROCES SBĚRU DAT	41
6.7. VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	43
7. INTERPRETACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	45

7.1.	KATEGORIE: ZTRÁTA STŘECHY NAD HLAVOU.....	45
7.2.	KATEGORIE: VYUŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍ POMOCI.....	49
7.3.	KATEGORIE: VNÍMÁNÍ POSKYTOVANÉ SLUŽBY UŽIVATELI.....	53
7.4.	KATEGORIE: OHNISKA POMOCI.....	57
8.	DISKUSE.....	60
ZÁVĚR	.....	63
ZDROJE	.....	65

Úvod

I v dnešní dynamické společnosti se objevují jedinci, rodiny, skupiny, které jsou ohroženi chudobou, a kteří potřebují pomoc ze strany společnosti. Předložená diplomová práce se zabývá problematikou rodin s dětmi ohroženými ztrátou střechy nad hlavou. Postavení rodiny v současné společnosti je velmi křehké. Pro rodiny s dětmi bývá čím dál těžší vykonávat v postmoderní době její základní funkce, tj. emocionální, výchovné a ekonomické povinnosti. (Hrubeš, 2014, s. 11) Český statistický úřad (2017) uvádí, že příjmovou chudobou v roce 2016 bylo v České Republice ohroženo 9,7 % obyvatel, 11,3% domácností s dětmi má potíže zaplatit školní družinu a pro 17,8% domácností má problémy s výdaji za zdravotní péči. Z toho vyplývá, že příjmovou chudobou byl ohrožen každý desátý obyvatel, příjmy jejich domácností nedosáhly nad hranici, která činila pro domácnost pro jednotlivce 10 691 Kč za měsíc. Z pohledu ekonomické aktivity se jednalo hlavně o nezaměstnané, neúplné rodiny a starobní důchodkyně, které žijí samy. Tyto data jsou nezanedbatelné, i proto je důležité se o téma zajímat.

Cílem této práce je popis problematiky bezdomovectví rodičů s dětmi, a to nejen matek, ale i otců, a zmapování možností pomoci ze strany společnosti, a výzkumným šetřením zjistit způsob pomoci ve vybraném zařízení. V rámci diplomové práce bude představena konkrétní sociální služba, která se zaměřuje na pomoc rodinám ohroženým sociálním vyloučením a ztrátou střechy nad hlavou. Předkládaná diplomová práce, může informovat o tom, zda vnímají uživatelé azylového domu jím poskytované sociální služby za dostatečné a co se klientům daří prostřednictvím využívání sociální služby vyřešit. Pro osoby využívající sociální službu používám v této práci termín klient a uživatel, coby synonymum.

Struktura diplomové práce

Práce je strukturována do dvou částí, a to na část teoretickou a praktickou. Teoretickou část jsem rozdělila na pět kapitol. První kapitola se věnuje je popisu fenoménu sociálního vyloučení a chudoby. Dále obecně popisují problematiku bezdomovectví, jeho definici a charakteristiku osob, které jsou jím bezprostředně ohroženy. Obsahem druhé kapitoly je popis problematiky rodin s dětmi, kterým hrozí ztráta střech nad hlavou. Zde se konkrétněji zaměřuji na příčiny, které mohou za krizovou situaci rodiny. Třetí kapitola se zaměřuje na rizika spjatá s osamoceným rodičovstvím. Formy sociální pomoci, jak ze

strany společnosti, tak ze strany vybrané sociální služby, jsou interpretovány ve čtvrté kapitole. V páté kapitole popíši charakteristiku vybrané sociální služby. V druhé, empirické, části představuji výzkumné šetření realizované ve vybrané sociální a předkládám výsledky provedeného výzkumu. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, z jakých příčin rodiny s dětmi ohrožené ztrátou střechy nad hlavou využívají služby azylového domu a prozkoumat, jakou pomoc jim azylový dům nabízí a jak tuto pomoc vnímají samotní uživatelé.

Motivy pro volbu tématu

Téma jsem si zvolila na základě mého zájmu o sociální problematiku a sociální práci s lidmi, kteří jsou ohrožení sociálním vyloučením. Tento zájem pramení z osobní zkušenosti, z dob, kdy jsem byla zaměstnaná v azylovém domě. Práce může vysvětlit, proč rodiny s dětmi vyhledávají azylové bydlení, a tak předcházet jejich stigmatizaci ve společnosti, kterou jsem během svého působení v azylovém domě zaznamenala. Stejně tak představuje zpětnou vazbu od uživatelů azylového domu směrem k jeho pracovníkům, což může vést ke zkvalitnění jejich práce.

I. Teoretická část

V první části této práce se věnuji obecnému teoretickému shrnutí tématu sociálního vyloučení, se kterým souvisejí pojmy, jako je bezdomovectví nebo chudoba. Dále věnuji z teoretického hlediska konkrétněji problematice bezdomovectví rodin s dětmi, možnosti sociální pomoci a charakteristice vybrané sociální služby.

1. Sociální vyloučení

Sociální vyloučení, nebo také čím dál častěji používaný výraz - sociální exkluze, označuje nedostatečnou účast osoby nebo skupiny osob na životě celé společnosti. Tyto osoby mají nedostatečný přístup k společenským institucím zajišťující zdraví, vzdělání, ochranu a základní blahobyt. (Matoušek, 2007, s. 205) Vybraným jedincům je tedy upřeno se plně participovat na životě ve společnosti, což narušuje společenskou kohezi. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 29) Sociální vyloučení udržuje osobu v chudobě, která je výsledkem sociálního vyloučení. Týká se soudržnosti společnosti, kdy se jedinci nebo skupiny dostávají na společenskou periferii, na základě oslabených společenských vazeb. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 29)

Sociální vyloučení se může projevovat v několika rovinách, a to v rovině ekonomické, sociální, kulturní, prostorové, symbolické či politické. **Ekonomické vyloučení** je často podmíněno většinou ztrátou zaměstnání, nízkým měsíčním příjmem, což může vést u jedince až ke ztrátě bydlení. Znevýhodnění v ekonomické rovině je charakteristické tím, že osoby jsou vyloučeny z trhu práce a následně se mohou dostat do stavu chudoby. Ekonomicky vyloučení jedinci nacházejí své uplatnění na černém trhu práce a stávají se závislími na sociálních dávkách. Úpadkem společenských aktivit či omezením kontaktů s okolím se projevuje **vyloučení sociální**. Tyto osoby se shromažďují do skupin v rámci určitého místa a uzavírají se do sebe, kde se i reprodukují. Jejich socializační proces narušuje fakt, že se vzdalují sociální kontrole, chybí jim vzory těch, kteří návrat do jádra společnosti úspěšně zvládli. **Kulturní vyloučení** je hmatatelné v procesech dosahování určité úrovně vzdělání. Nízká úroveň vzdělání nepomáhá jedincům k tomu, aby se začlenili do výkonné společnosti. **Symbolické vyloučení** se týká stigmatizace osob ze strany široké společnosti, která jim připisuje negativní stereotypy, které slouží k následnému omezení v přístupu k veřejnému prostoru a zdrojům. Politické

vyloučení se vyznačuje tím, že jedinci jsou vyloučení z politického života, a to jak na úrovni objektu, tak i subjektu. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 32 – 33)

Sociální vyloučení fakticky znamená žít v chudobě, bez účasti na trhu práce, u mladých osob bez účasti na průběžném vzdělávání, bez vhodného bydlení a dostatečného příjmu. Osoby sociálně vyloučené se obvykle drží v izolaci, či v malé skupině, kde se lidé potýkají s podobnými problémy na okraji společnosti. Sociální vyloučení taktéž může zapříčinit chronický stres, kdy osoba vyloučená ze společenského života může mít pocit, že v něm nemá místo. Příčiny můžeme najít na individuální i systémové rovině. Nejčastěji se jedná o nízké příjmy, nedokončené vzdělání, nízké sebevědomí, nedostatečné sociální dovednosti, nevhodné bydlení, vysoký věk, vyšší úroveň kriminality, špatné fyzické či duševní zdraví. Mezi další příčiny můžeme zařadit nefunkčnost rodiny, závislost na návykových látkách, nezaměstnanost. (Matoušek, 2007, s. 205)

Paugam (dle Keller, 2014, s. 18) poukazuje na to, že sociální exkluze sestává ze tří situací, jde o tři následné stavy, jimiž oběti sociálního vyloučení postupně prochází. Jedná se o fragilitu, závislost a roztržka. **Fragilita** se týká problému udržet si či získat trvalou práci. Tito lidé většinou odmítají pomoc sociálních pracovníků a z nepříznivé situace se snaží dostat vlastními silami. V této situaci se začínají objevovat problémy s bydlením. **Závislost** je zřejmá tehdy, pokud se začnou prohlubovat problémy se zaměstnáním, které je obvykle spojené s nízkým výdělkem. Tito lidé mají za sebou neúspěšné hledání práce či mnoho marných rekvalifikací. Častěji vyhledávají pomoc ze strany sociálních pracovníků. Nachází se v tzv. mezivětě, který vyjadřuje stav, kdy se z části zřekli své autonomie a nepatří jak mezi integrované, tak i mezi exkludované. Na jejich příjmech můžeme identifikovat velký podíl sociálních dávek a využívají pomoci ze strany sociální asistence. Ve většině případů se lidem v této fázi zhoršuje zdravotní stav. **Roztržka** se projevuje tehdy, pokud končí naděje v to, že sociální asistence jim může pomoci. U jedinců či skupin dochází k hromadění problémů, jsou trvale pryč z trhu práce, přicházejí o bydlení, kontakty s rodinou jsou omezené a nemají pravidelný příjem z práce ani ze sociálních dávek.

Jedním z hlavních cílů sociální politiky v soudobých státech je boj proti sociálnímu vyloučení. (Matoušek, 2007, s. 206) Mezi nejčastější nástroje k boji proti sociálnímu vyloučení představuje garance minimálního příjmu, odstranění znevýhodněného přístupu ke vzdělání, zabezpečení bydlení pro všechny, záruka stejného přístupu ke kvalitním službám. (Krebs, 2007, s. 128)

V roce 2010 si členské země Evropské unie v Nice na zasedání Evropské rady vytyčily čtyři společně přijaté cíle v procesu řešení sociálního vyloučení. Země se zavázaly dodržovat taková opatření, prostřednictvím kterých, budou usilovat o naplnění těchto cílů:

1. Usnadnit osobám cestu na pracovní trh, přístup ke zdrojům, službám, právům.
2. Prevence rizika, které s sebou nese sociální vyloučení.
3. Pomoc by se měla zaměřit na podporu nejvíce znevýhodněných skupinám obyvatelstva.
4. Aktivizace všech stran, které se účastní boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.(Krebs, 2007, s. 129)

1.2. Chudoba

Bezdomovectví je spjaté s chudobou i sociálním vyloučením, tyto jevy se navzájem podmiňují. Tato vzájemná provázanost může být interpretována různě, kdy určité jevy jsou brány za následek, jiné za příčinu. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 25)

V rozeznávání chudoby a jejích rizik pocit' je naše společnost nesnáze. Od devadesátých let se v naší zemi seznamujeme s nelítostnou povahou chudoby, s její různorodou a složitou realitou, která se projevuje i tam, kde jsme byli zvyklí nic takového nevidět. Slovo chudoba jsme většině případů vyřadili z našeho slovníku. V České republice za komunistických časů byla dokonce negována její existence. (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 20) Ve dvou skupinách příčin chudoby můžeme nalézt podobu s bezdomovectvím, tyto příčiny můžeme najít na úrovni samotného nositele tohoto jevu, jedná se o individuální příčiny, nebo v rámci společenské struktury, ty pak označujeme za příčiny strukturální. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 28)

Chudobu můžeme identifikovat tehdy, pokud jedinec nemá k dispozici důstojné podmínky pro život. Je to stav, kdy nemůže uspokojit své životní potřeby, jejichž naplňování je v daném sociokulturním prostředí obvyklé. Tyto životní potřeby jsou jedinci odepřeny nebo upírány uspokojit. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 26) Chudoba je spojována s deprivací jedince, jeho vyloučení od materiálních zdrojů a s hmotnou nouzí. (Krebs, 2007, s. 107) Tato neschopnost uspokojení základních životních potřeb vychází, dle Krebse (2007) ze tří hlavních příčin, a to z rozdílů ve vlastněném bohatství, z nezaměstnanosti či z nízkých výdělků.

Příčiny chudoby dle Ruby K. Payne (2010), lze rozdělit do čtyř skupin. V první řadě jde o samotné **chování jednotlivce**, o možnostech jeho volby, o jeho charakteristiku. Např. může jít o závislost na státní sociální podpoře, zločinnost, rozpad rodin, mentální choroba, domácí násilí, závislosti. Další kategorií **tvoří lidský a společenský kapitál v komunitě**, jedná se o výzkum zdrojů, které mají k dispozici jak jednotlivci, tak i komunity a podniky. V této kategorii se jedná o diskriminaci, rasismus, dostupnost pracovního uplatnění či vzdělání, intelektuální nebo sociální kapitál, atd. Další příčinou chudoby je **vykořisťování**, což je to proces, kdy jsou chudí lidé zneužíváni proto, že jsou chudí. Typickým příkladem je gamblerství, obchod s drogami, půjčky u nebankovních věřitelů, atd. A neméně důležitým argumentem chudoby je ekonomicko-politické uspořádání, jedná se o výzkum v politických, společenských a ekonomických strategiích na místní, národní i mezinárodní úrovni. Blíže řečeno jde o: globalizaci, deindustrializaci, ztrátu pracovních míst, snižování vlivů odborů atd.

Chudobu můžeme dělit na **subjektivní** a **objektivní**, v prvním případě jedinec strádá neuspokojením základních životních potřeb, v druhém případě jedinec strádá z nedostatečně uspokojených potřeb, které jsou obvyklé pro prostředí, kde žije. Rovněž lze chudobu dělit na primární a sekundární, kdy **primární** chudoba vyjadřuje nedostatek prostředků pro zajištění základních životních potřeb, **sekundární** značí neschopnost se získanými prostředky zacházet. Jinou možnou klasifikací chudoby je dělení na chudobu starou a novou. **Stará chudoba** je spojována s demografickými charakteristikami jedince, těmi se může stát vysoký věk, zdravotní stav, mnoho dětí v rodině atd. **Nová chudoba** souvisí s rozpoštěním na trhu práce a s uplatitelností či spíše s neuplatitelností osob na tomto trhu. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 27)

Kellner (2010), který mluví o třech ohniscích chudoby, které rapidně narůstají, ale i přes to se nedočkávají efektivního řešení. Jedná se o matky samoživitelky, v důsledku vysoké míry rozvodovosti, která postihuje až 50% manželství. Dalším ohniskem, které rychle roste, je chudoba předlužení rodin a třetím ohniskem jsou dlouhodobě nezaměstnaní.

Podíl osob v domácnostech, určuje míru, kterou jsou její členové ohroženi příjmovou chudobou. Tyto osoby svými příjmy nedosahují stanovenou hranici příjmů. Hranice ohrožení příjmovou chudobou se není ve všech zemích stejná, v České republice činila hranice pro jednotlivce 10 691 Kč. Tato částka se vztahuje na domácnost, kde žije jedna osoba. V procesu hodnocení rizika příjmové chudoby v rámci jedné domácnosti, je třeba

zohlednit její velikost a strukturu. Pro dvě dospělé osoby v domácnosti představuje hranice chudoby částku 16 036 Kč, pro jednoho rodiče s dítětem do 13 let 13 898 Kč, pro jednoho rodiče se dvěma dětmi staršími 13 let 21 381 Kč, pro dva rodiče s dítětem do 13 let 19 243 Kč, pro dva rodiče se dvěma dětmi do 13 let 22 450 Kč a pro dva rodiče se třemi dětmi, dvěma staršími 13 let a jedním do 13 let 29 934 Kč. (Český statistický úřad, 2017)

S chudobou rodin se pojí i termín „dědění chudoby“. Nejčastěji se jedná o rodiny, žijící v komunitách a prostředí, v kterém nemají snahu dávat dětem dostatečné vzdělání. Naopak, děti jsou zapojeni do procesu navyšování příjmu rodiny v podobě pobírání dávek hmotné nouze. (Langstein, 2010, s. 7) Ze vzdělávacích výzkumů vyplývá, že nedokončené střední vzdělání nebo nejhorší typy výučních středních škol, dosahují nejčastěji děti z chudých rodin. (Prokop, 2016)

Možné řešení chudoby se ukrývá v řadě sociálněpolitických opatření. Můžeme rozlišit opatření, která řeší její následky a patření preventivního charakteru, která mají z hlediska výskytu chudoby zásadní význam. Sociální problémům je vždy účinnější, a i finančně výhodnější předcházet. Tyto opatření spočívají v přijímání řady sociálněpolitických opatření. K preventivním opatřením chudoby může primárně přispět adekvátní vzdělávací politika, politika zaměstnanosti a politika sociálního zabezpečení. (Krebs, 2007, s. 117)

1.3. Bezdomovectví

V postindustriální společnosti, od 60. let 20. století, se počítalo s tím, že zůstane pouze zlomek obyvatelstva, kterému činí problémy se vlastními silami zapojit do vzestupného trendu sociálního rozvoje a ekonomického růstu. Dnešní situace je i přes očekávání jiná, kdy v ekonomicky nejvyspělejších zemí světa narůstají počty osob, které jsou trvale vyloučeni z trhu práce a padají pod práh chudoby. (Keller, 2010b, s. 58)

V dnešních dnech představuje bezdomovectví jeden z hlavních problémů, kterým se EU v rámci strategie sociální ochrany a zabezpečení zabývá. Prevence bezdomovectví vyžaduje pochopení významu jednotlivých cest a procesů, které k němu vedou. (Feantsa, 2016, s. 1) Ztráta bydlení, či jeho absence, je zásadním aspektem ohrožující psychosociální stabilitu člověka a zároveň jeho zakotvení v reálném světě. Reálná situace na trhu s byty směřuje k postupnému zhoršování podmínek bydlení, pro osoby nejvíce ohrožených sociálním vyloučením, i přes stále rostoucí úroveň bydlení. Rychlejší je i propadání

záchrannou sociální sítí ke stavu bezdomovectví, nežli tomu bylo v minulosti, jelikož roste počet lidí, které můžeme zařadit do skupiny „sociálně zranitelné“. (Ptáček, 2010, s. 52)

Dnes jsme s ním konfrontováni a často jej nepodstatně spojujeme s navyklym stereotypem povalečů nebo tuláků. Při tom, bezdomovectví není věcí individuálního výběru, ale spíše se jedná o fenomén, který je součástí sociálního procesu. (Hradecká, Hradecký, 1996, s. 25) Je vhodné se na bezdomovectví nahlížet jako na cyklický proces, tedy ne jen jako na aktuální stav, ale jako na součást životního procesu jednotlivce i situace společnosti. Bezdomovectví v tomto úhlu pohledu může představovat jeden z dalších stavů jiných tomu předcházejících dějů, např. nízká finanční gramotnost či nestabilita rodinných systémů. Z výše uvedeného vyplývá, že bezdomovectví neexistuje samo o sobě. (Ptáček, 2010, s. 52) Kromě sociálního problému, představuje bezdomovectví i problém humanitární, při kterém společnost je konfrontována s faktem, že existují jedinci, skupiny, které jsou díky neuspokojení základních lidských potřeb přímo ohroženi na životě. Tato skutečnost je v rozporu s blahobytem, který má většinová společnost k dispozici a hojně ho využívá. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 19)

Na bezdomovectví můžeme nahlížet i v rámci tvorby typologií. Můžeme rozlišovat bezdomovectví chronické, cyklické a dočasné. **Chronické** bezdomovectví se projevuje u osob, které žijí na okraji společnosti a mají problémy s alkoholem, drogami, či trpí psychickými problémy. Pro **cyklické** bezdomovectví je typické, že osoby přišli o střechu nad hlavou z důvodu ztráty zaměstnání, dlouhodobé hospitalizace, lidé propuštění z vězení či oběti domácího násilí. Osoby patřící do této skupiny mají tendenci upadat do bezdomovectví opakovaně. **Dočasní** bezdomovectví jsou bez střechy nad hlavou po velice krátký čas, z důvodů například přírodní katastrofy, dočasné ekonomické změny. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 24)

V rámci problematiky bezdomovectví můžeme hovořit o strukturálních a objektivních příčinách. Mezi objektivními faktory patří strukturální příčiny, které jsou ovlivněné ekonomickými cykly a zákonodárství státu. Může se jednat o vzdělávací systém, dostupnost bydlení, situace na trhu práce či diskriminace. Do strukturálních příčin se i řadí vztah mezi kvalitou bydlení a jeho dostupnosti, v České republice 89% respondentů vypovědělo, že je těžké pořídit přijatelné bydlení za adekvátní cenu. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 39) Subjektivní příčiny bezdomovectví se týkají faktorů, které stojí na straně jedince. Může se jednat o materiální faktory (zadluženost, ztráta bydlení), vztahové faktory

(změny v rodinném systému), osobní faktory (fyzické a psychické zdraví jedince). (Dočekal, Kliment, 2016, s. 40-41)

Bezdomovectví můžeme tedy chápat jako jeden z projevů sociální nerovnosti, kdy se určitým osobám nedostává odpovídajícího kvalitního bydlení či jim je bydlení prakticky odepřeno. Bezdomovectví se objevuje napříč společenskými systémy, ale zdaleka se tak nejedná o marginální jev a extrémním projevem společenského vyloučení, kdy bezdomovci nemohou využívat svých práv v plném rozsahu. (Dočekal, Kliment, 2016, s 9)

1.3.1. Definice bezdomovectví

Jak by měla znít definice bezdomovectví, představuje stále zásadní a přetrvávající problém. Přitom správně formulovaná definice tvoří nezbytný základ pro tvorbu smysluplných statistických údajů o velikosti a vlastnostech osob, které s bezdomovectvím potýkají. Definice je dále užitečná, pokud umožňuje přesnou a spolehlivou identifikaci a klasifikaci bezdomovců tak, pro vypracování politických opatření, vedoucí k omezení dalšího šíření tohoto problému. Avšak i dnes se definice bezdomovectví napříč státy liší a málo jich má koncepční základ. Zdá se, že jako i chudoba či nezaměstnanost, je bezdomovectví relativní pojem, který získává na významu ve vztahu k bydlení určité kultury. (Amore, Baker, Howden, 2016, s. 219)

Evropská federace národních organizací, které pracují s bezdomovci – FEANTSA, ve spolupráci s Evropským střediskem pro sledování bezdomovectví – ETHOS, navrhuji jak definici, tak i typologii bezdomovectví, která je založena na koncepčních základech. (Amore, Baker, Howden, 2016, s. 219) Tyto základy tvoří tři domény, které představují domov, jejichž absence může být považována za vymezení bezdomovectví. Z této perspektivy mít domov může být chápáno jako: mít možnost vlastního soukromí a udržovat soukromé vztahy (**sociální doména**), mít výlučné vlastnictví (**právní doména**) a v neposlední řadě mít slušné obydlí, způsobilé k naplnění potřeb osoby či rodiny, která daný prostor obývá (**fyzická doména**). (Amore, Baker, Howden, 2016, s. 222)

V českém prostředí popsali bezdomovectví např. Csémy, Marek a Vágnerová (2013) v knize „Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí“ jako syndrom komplexního sociálního selhání, který se projevuje v neschopnosti akceptovat a zvládat požadavky běžné ve společnosti. Obvykle ho pak doprovází mnoho dílčích problémů, které jsou podmíněny interakcí nepříznivé životní zkušenosti a znevýhodněných dispozic.

Podrobnější definici nám nabízí typologie ETHOS, která chápe bezdomovectví širěji, jednotlivé formy bezdomovectví jsou zde řazeny do čtyř teoretických podskupin podle absence jednotlivých oblastí. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 21) Definuje tři základní oblasti, kterými je určena koncepce domova, a to jako sociální, fyzická a právní oblast, jak už jsem zmínila výše, na něž navazují čtyři skupiny.

První skupinou jsou lidé **bez střechy**, tito lidé žijí venku a v noclehárně, osoby se většinou nacházejí na veřejných prostorách či využívají nízkoprahových nocleháren. Další skupina je označena jako **bez bytu**, v této kategorii se nacházejí lidé, kteří využívají ubytovny pro bezdomovce, imigranty, ženy v pobytových zařízeních, osoby před vstoupením z instituce nebo uživatelé dlouhodobější podpory. Třetí kategorií tvoří **nejisté bydlení**, zahrnující osoby žijící v nejistém bydlení, jako je bydlení u přátel či bydlení bez právního nároku, a osoby ohrožené vystěhováním. Poslední kategorie zahrnuje osoby žijící v provizorních nebo neobvyklých stavbách, v přelidněných bytech či v nevhodném bydlení. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 22)

Definici, která se mi jeví jako nejužitečnější pro tuto práci, zpracovala organizace National Alliance to end homelessness (2012) - NAEH – Národní aliance pro boj s bezdomovectvím., která se zaměřuje na rodinné systémy. Tato definice zahrnuje čtyři široké kategorie bezdomovectví.

1. Lidé, kteří žijí na místě, které není určené k bydlení, v přechodném bydlení či opouštějí instituce, kde dočasně bydleli.
2. Lidé, kteří přišli o místo určené k večernímu pobytu. Tito lidé pak přespávají v hotelu či bydlí u další osoby a nemají potřebné zdroje k nalezení vhodného bydlení.
3. Rodiny s dětmi nebo s nezaopatřenou mládeží, kteří se potýkají s nejistým bydlením.
4. Lidé, kteří prchají před domácím násilím, před sexuálním napadením, pronásledováním nebo před jinými situacemi, které mohou být pro život nebezpečné a nemají podpůrné prostředky pro jiné trvalé bydlení. (NAEH, 2012)

V problematice bezdomovectví byla pozornost věnována hlavně mužům, a ženské bezdomovectví bylo téměř neviditelné. Ženské bezdomovectví se za posledních dvacet let stalo znakem městského života. Celosvětový nárůst míry nezaměstnanosti žen nejcitlivěji zasáhla ženy, které se pohybují pod hranicí chudoby. Vlivem dlouhodobé nezaměstnanosti

zažívají evropské rodiny potíže s udržení si bydlení, k tomuto problému přispívá i zvyšování cen na trhu s bydlením, což má přímou souvislost s chudnutím domácností, a tedy s rizikem ztráty bydlení. (Kolářová, Lindovská, 2016, s. 9)

1.3.2. Charakteristika osob ohrožených ztrátou střechy nad hlavou

Ilja Hradecký (1996) bezdomovectví blíže popisuje jako ekonomický problém, který spočívá v tom, že s sebou nese výdaje v podobě poskytovaných služeb. Dnes existují tendence tyto služby omezovat, což může do budoucna znamenat jenom nárůst tohoto problému. Skutečnost, že lidé bez domova jsou více nemocní, dožívají se nižšího věku, či jim jsou odpírány zdravotní služby, poukazuje také na zdravotní problémy, se kterými si bezdomovci potýkají. Dále se bezdomovectví projevuje v trestně právní rovině. Bezdomovci se ve zvýšené míře dopouštějí přestupků, což může narušovat společenský řád, zároveň jsou však i nejzranitelnější skupinou osob, na kterých jsou přestupky páčány. Hradecký (dle Dočekal, Kliment, 2016, s. 10) upozorňuje, že bezdomovectví je i politickým problémem, jedná se o citlivé téma, při jeho otevření existuje obava, že ovlivní preferenci voličů

Takto žijící lidé si vytváří vlastní pouliční kulturu. Proti jiným občanům jsou značně znevýhodněni, mají problém při hledání zaměstnání, samotní zaměstnavatelé také často zneužívají jejich situace a nabízejí jim práci bez smlouvy, nabízejí jim pouze minimální plat. Taktéž tyto osoby těžce komunikují s orgány státu, mnozí z nich nemají platné osobní doklady, či je nemají vůbec. Jelikož většinou neplatí zdravotní pojištění, běžná zdravotní péče je pro ně taktéž obtížně dostupná. Protože se společnost k těmto lidem chová nevšimavě až nepřátelsky, mají i oni nepřátelský postoj k ní i k sobě navzájem. Lidé ohrožení bezdomovectvím žijí bez stálého bydlení, v mnoha případech bez stálého zaměstnání, nemají přístup ke zdrojům, které jsou běžně dostupné ostatním občanům. Mezi bezdomovce můžeme zařadit i osoby žijící v nedůstojných podmínkách, v sociálních zařízeních či ústavech, osobám, kterým hrozí ztráta bydlení, či vlastní bydlení nemají. (Matoušek, 2008, s. 31)

Osoby potýkající se s chudobou reagují impulzivněji na momentální potřebu. Toto chování většinou převládá nad snahou změnit své postoje či návyky. Každodenní řešení bazálních potřeb pro samotné přežití nepotřebuje akademické vzdělání, ale hlavně zdravé

ruce. Z toho vyplývá, že z hlediska času, je pro lidé žijící v chudobě „tady a teď“.
(Langstein, 2010, s. 7)

Nejistá práce umožňuje těmto lidem pořídit si pouze nejisté bydlení. Tito lidé jsou pak nuceni hledat si levnější byt, koncentrující se většinou na okrajových částech měst s omezenou až nevyhovující občanskou vybaveností. Tento fakt snižuje jejich možnost najít si stabilní práci, ohrožuje rodinný život a obecně ztěžuje také rodinný život a komplikuje péči o vzdělání a zdraví potomků. (Keller, 2010b., s. 59)

2. Rodiny s dětmi ohrožené ztrátou střechy nad hlavou

Ve druhé kapitole předkládané práce se zaměřím na popis problematiky rodin v krizové situaci, které jsou ohrožené ztrátou dosavadního bydlení. Dále popisují příčiny, které mohou rodiče s dětmi dovést až do azylového domu.

Rodina v současné společnosti představuje určitou biosociální skupinu, v které probíhají specifické vztahy a činnosti, jež nemohou být zastoupeny či převzaty jinými institucemi nebo organizacemi. Jedná se o malou, neformální, primární, intimní skupinu, která je tvořena lidmi spojenými příbuzenskými pouty, žijící převážně ve společné domácnosti. (Gojová a kol., 2014, s. 45) Můžeme pozorovat snahy o široké vymezení pojmu rodiny proto, aby se stal relevantním pro rozličné formy soužití dvou nebo více osob, bez závislosti na přítomnosti dětí, na mezigeneračním elementu nebo na různých institucionálních vazbách. Aby bylo možné definovat rodiny, je vhodné si nejdříve definovat její společensky relevantní funkce. Oblasti, v nichž rodina poskytuje nenahraditelnou funkci ve společnosti, se stávají jedním z hlavních elementů pro definování oblasti rodiny, oproti jiným formám lidského soužití. (MPSV, 2004) Mezi hlavní funkce rodin patří funkce reprodukční, ekonomická a sociální. (Gojová a kol., 2014, s. 45)

Členové rodiny jednají a chovají se dle relativně stálých vzorců, které se v rodině uplatňují. Funguje tedy jako regulátor chování jedince, svým členům ukazuje společensky přijatelné normy. Rodina představuje socializačního činitele, poskytuje jednotlivým členům identifikační vzory, seznamuje je s očekávaným chováním pro ženskou a mužskou roli. (Gojová a kol., 2014, s. 45)

Životní situaci chudobou ohrožených či chudých rodin v Českém prostředí dominují dvě témata, která tvoří jednak problematika předlužení a nedostupnost sociálního bydlení. Až třetina rodičů samoživitelů a asi 22% rodin s více jak třemi dětmi žije v pásmu chudoby. Mnoho těchto rodin končí v azylových domech, což jejich sociální vyloučení ještě prohlubuje. Předlužení rodin neznamená automaticky, že žijí v chudobě, ale z praxe lze říci, že k ní vede. (Marksová, 2014, s. 8) S chudobou rodin se můžeme nejčastěji potkat v nejchudších regionech zároveň s nejvyšší nezaměstnaností. (Marksová, 2014, s. 8)

Magadi (2010) řadí mezi rizikové faktory chudoby u rodin a jejich dětí hlavně:

1. Nezaměstnanost rodičů.
2. Nízká kvalifikace rodičů.

3. Bydlení v podnájmu nebo pronájmu.
4. Mnohodětná rodina.
5. Neexistence úspor.
6. Zdravotní postižení některého ze členů rodiny.
7. Příslušnost k odlišné etnické menšině.

Rodiny v nepříznivé sociální situaci můžeme rozdělit na rodiny ohrožené chudobou a rodiny chudé. Rodiny, které jsou chudobou ohroženy, se jejich měsíční příjmy pohybují přes 20 000 Kč, největší zdroje příjmy tvoří dávky a mzdy. Příjmy na živobytí jim vystačí i nevystačí. Většina domácností a půjčky, s jejichž splácením rodina má i nemá problém. Největší výdaje jsou za jídlo a bydlení. Nedostatek peněz pocítují v oblasti zajištění domácnosti a využívání volného času s rodinou, např. dovolené. Chudé rodiny si musí vystačit s měsíčním příjmem od 5000 Kč do 8000 Kč, přičemž jeho největšími zdroji jsou sociální dávky a alimenty. Tyto příjmy většinou na živobytí nevystačí. Taktéž většina rodin má půjčky, s jejichž splácením má problémy. Největší výdaje má rodina v oblasti bydlení a jídla, a jejich nedostatek pocítují v oblasti domácnosti a dětí. (Gojová, Gojova, Lindovská, Špiláčková, 2014, s. 52) Rodiny ohrožené chudobou věří ve svou vlastní samostatnost, což je odděluje od těch opravdu chudých a potřebných. Lidé ohroženi chudobou se často cítí, že pomoc nepotřebují. (Gojová a kol., 2014, s. 71)

Při práci s rodinami s dětmi, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, jsou klíčová preventivní opatření, například nabídka podpurných služeb v dané lokalitě, jako jsou mateřská centra, nízkoprahové mateřské kluby, sociálně aktivizační služby či terénní programy. Pro rodiny žijící s dětmi v sociálně vyloučených lokalitách jsou charakteristické svou četností odebrání dětí do institucionální péče, zejména kvůli sociálním důvodům či četnému výskytu sociálně patologických jevů, jako je alkoholismus, lichva, kriminalita aj. K předcházení problémům u rodin slouží koordinovaná péče založená na vytvoření sítě služeb pro rodiny s dětmi, což koordinuje orgán sociálně právní ochrany (OSPOD) dětí. Právě OSPOD na základě své kvalitní práce minimalizuje rizika se sociálně právní ochranou dětí. (Hrubeš, 2014, s. 19)

Určitým řešením bezdomovectví rodin je umožnit rodičům dostat se na trh práce. Hlavně rodiče na rodičovské dovolené, nebo samoživitelé, jsou zaměřeny programy v rámci aktivní politiky zaměstnanosti. K tomu je zapotřebí rozšíření kapacity zařízení předškolní péče, v této věci byl převzat zákon o dětských skupinách a Ministerstvo školství ČR se zaměří na rozšíření kapacity mateřských školek. (Marksová, 2014, s. 8)

2.1. Příčiny bezdomovectví rodin s dětmi

V této kapitole přináším informace o tom, jaké nejčastější problémy stojí za krizovou situací rodiny spjatou se ztrátou bydlení. Bezdomovectví může být následek rozpadu rodiny, a to z různých důvodů, jako je např. nezaměstnanost, alkoholismus nebo partnerské konflikty. Lidé bez domova se koncentrují ve větších městech, kde jsou podmínky pro jejich život lepší. Ve městě se nachází ubytovny či azylové domy. (Matoušek, 2008, s. 31)

2.1.1. Ekonomické znevýhodnění

Díky nižším příjmům, ale i z důvodů většího počtu dětí a méně odpovědnému životnímu stylu, mají osamělí rodiče materiální problémy. Na příjmu rodiny závisí kvalita toho, v jaké je rodina schopna zabezpečit své každodenní potřeby, jako je např. bydlení, strava, vzdělání nebo zdravotní péče. Tato nevýhodná ekonomická situace rodin nepříznivě ovlivňuje realizaci mimoškolního kulturního, duševního a sportovního rozvoje dětí. Nedobytnost výživného patří mezi časté problémy, které ohrožují naplňování základních existenčních potřeb. (Matoušek, 2005, s. 44) Neúplné rodiny mají nízkou schopnost reagovat na změny v oblasti příjmů – nezaměstnanost, onemocnění člena rodiny, atd.. (Kopřivová, 2010, s. 48)

Dá se říci, že v České Republice žije poměrně málo extrémně chudých lidí, za to značný počet obyvatel je příjmově chudobě na dohled. Asi 6% domácností trpí z těžké materiální deprivace, 40-60 % má velké problémy s nečekanými výdaji v hodnotě 10 000 Kč. Tyto rodiny jdou od „výplatě k výplatě“, nemohou si dovolit finanční strategie a jsou ohroženy zadlužením. (Prokop, 2016)

Smith (dle Matoušek, 2005, s. 46) konstatuje, že chudoba rodiče ovlivňuje dostupnost kvalitního vzdělání dětí, ve většině případů jim chybí prostředky na výukové pomůcky, na doučování či kroužky. Postupné propojení státní sociální politiky, vzdělávací politiky s aktivitami občanského sektoru je důležité pro zabezpečení dětí a jejich výchovy v rodině.

2.1.2. Bytová problematika

Rozpadem manželství vzniká až polovina neúplných rodin, tento rozpad zapříčiní to, že jeden z rodičů si musí hledat bydlení nové. (Matoušek, 2005, s. 47) Riziko spojené s hledáním nového bydlení přináší vyšší pravděpodobnost nezaplacení měsíčního nájemného, ve vyšších nákladech na opravu bytu či ve výši nákladech spojeného s vymáháním nájemného. Tento fakt se může projevit do výše nájemného, nebo do nemožnosti smlouvu s pronajímatelem vůbec uzavřít. Takto rizikovými osobami jsou osoby opouštějící instituce, nebo vícečetné rodiny s dětmi s nízkými příjmy. (Kopřivová, 2010, s. 48) Osamělí rodiče bytovou situaci často řeší tím, že se nastěhují k rodičům či ke svým sourozencům. Ve vícehodinné domácnosti vznikají problémy mezi jednotlivými členy, může jít o vymezení teritoria a s ochranou soukromí určité rodiny nebo s určením kompetencí a autority v rámci výchovy dítěte. (Matoušek, 2005, s. 46)

Za ztrátu střechy nach hlavou může stát i problém spojený s nevyhovujícími bytovými podmínkami. Dobré místo pro život, má základní význam pro psychiku člověka, a zejména pro vývoj dětí. Nevyhovujícími podmínkami se ve většině případů myslí příliš malý prostor, prostor bez připojení na plyn, elektřinu, vodu nebo kanalizaci. Dům či byt v nevyhovujícím technickém stavu. (Mašatová, 2016)

Celková úroveň bydlení se v České Republice zvyšuje. Situace na trhu s byty je taková, že hrozí stav, kdy spojením problémů jako je příjmová diferenciacce, stárnutí populace, zadlužování domácností a vývoje na trhu s bydlením přispěje k tomu, že osoby nejvíce ohrožené sociálním vyloučením budou mít zhoršené podmínky pro bydlení. Bytové potřeby v případě chudobou ohrožených skupin obyvatelstva jsou naplňovány hlavně nájemními byty, přičemž v běžné developerské výstavbě se tyto byty většinou již nestaví. Problémy s bydlením mají osoby, které představují pro pronajímatele rizikové nájemce, hlavně se jedná o osoby, které využívají existující nástroje sociální politiky. (Kopřivová, 2010, s. 48) Bytové potřeby rodiny mohou naplňovat i ubytovny, které slouží k ubytování sociálně slabých osob a rodin na dobu neurčitou. (Hruška, 2013, s. 12)

Na místní úrovni může tyto problémy spojené s bydlením řešit obec, které s pomocí přímé finanční podpory poskytované státem, mohou stavět nájemní byty pro osoby s nízkými příjmy a osobám ohroženým sociálním vyloučením. (Kopřivová, 2010, s. 48)

Vláda v říjnu 2015 schválila Konceptci sociálního bydlení, kde jsou vymezeny skupiny osob, které mají nárok na formu dostupného sociálního bydlení. Mezi tyto skupiny můžeme zařadit:

1. Osoby v seniorském věku, osoby zdravotně postižené a rodiny s dětmi.
2. Oběti domácího násilí.
3. Osoby, které opouštějí instituce.
4. Ohrožené domácnosti s dětmi, a kde je potřeba podpořit sloučení rodiny.
5. Osoby a rodiny s dětmi, kteří žijí venku.
6. Osoby, ohrožené na zdravím a na životě. (Keller, Lienard, Lindovská, Mikulec, Ripka, Snopek, 2016, s. 123)

2.1.3. Nezaměstnanost

Nezaměstnanost představuje u osamělých rodičů značné sociální riziko. Na trhu práce je sólo rodič s dítětem, popř. s dětmi, pro potenciálního zaměstnavatele neatraktivní. Příjmová chudoba představuje jedno ze základních rizik sociálního vyloučení, které může vést až ke ztrátě bydlení. Přitom se nejedná pouze o osoby nezaměstnané, ale také o osoby, které zaměstnání mají, ale na trhu práce zaujímají marginální pozice, což je dáno zejména jejich nízkým vzděláním a nedostatkem kvalifikace. (Mareš, 2006, s. 18) V důsledku nedostatečné kvalifikace neobtížné najít si adekvátní zaměstnání. Příjmová chudoba a riziko sociální exkluze je spjaté s problémem nezaměstnanosti. V souboru sociálně slabých rodin, které mají příjem pohybující se okolo životního minima, bylo dle FSS (dle Mareš, 2006, s. 20) v 30 % dotazovaných rodin, alespoň jeden rodič nezaměstnaný. Do jisté míry záleží i na tom, který z partnerů zaměstnání ztratil. Rizikem sociálního vyloučení se ukazují jako zásadní zejména tyto tři faktory: (1) dlouhodobá nezaměstnanost, (2) opakovaná nezaměstnanost, (3) kumulace nezaměstnanosti v jedné domácnosti. (Mareš, 2006, s. 20)

Nezaměstnanost se dotýká celé rodiny, jejího okolí, ne pouze osoby, která o něj přišla. Pro rodinu tato situace představuje zátěž a stres, což může vyústit až ve vážnou rodinnou krizi, případně až k jejímu rozpadu. Nezaměstnanost tedy nepřináší do rodiny pouze finanční problémy, ale i problémy související s e změnami v osobních vztazích mezi členy rodiny. Nezaměstnanost může narušit stereotypy, které má rodina zaběhnuté v jejich

životě. Stálá nezaměstnanost člena rodiny může mít na ni negativní vliv. (Matoušek, 2005, s. 307)

2.1.4. Domácí násilí

Mezi častou příčinu, kdy je jeden z rodičů nucen opustit společné bydlení, patří domácí násilí. Domácím násilím je označováno násilné jednání, které se odehrává mezi osobami blízkými žijícími spolu ve společné domácnosti, kdy jedna z osob získává a udržuje moc a kontrolu nad druhou osobou. Domácí násilí zahrnuje fyzické, psychické, sexuální, sociální či ekonomické násilí. Tento druh násilí se odehrává v soukromí, mimo veřejnost. Dalším charakteristickým znakem je jeho opakování se, dlouhodobost a eskalující tendence. (Kolářová, Lindovská, 2016, s. 11) Jeho podoby jsou rozmanité, může jít o stále kritizování, hrubé nadávky, ponižující urážky, zesměšňování, podráždění sebevědomí, omezení osobní svobody, ekonomické vydírání, vyhrožování tělesným ublížením či přímě tělesné ubližování. Domácí násilí často začíná útoky na lidskou důstojnost, přes útoky na zdraví a mohou vyvrcholit až v útoky proti lidskému životu. (Matoušek, 2005, s. 227) Z výzkumů vyplývá, že mnoho žen bez domova zažívaly formy násilí již v dětství, na rozdíl od mužů. (Jasinsky a kol., 2010, s. 25)

Marksová (2016) uvedla, že domácí násilí představuje problém, o kterém se ve společnosti stále málo mluví. Pro řadu obětí, mužů i žen, bývá těžké si připustit, že by se při řešení své životní situace měli obrátit na odborníky. Cílem je vytvořit nový druh sociální služby, která by předcházela samotnému domácímu násilí a současně se zaměřila na pomoc obětem.

3. Rizika osamoceního rodičovství

Ve své diplomové práci popisuji problematiku rodin ohrožených bezdomovectvím. Ne vždy totiž žijí oba rodiče i s dítětem ve společné domácnosti, tento fakt může krizovou situaci jen prohlubovat. V této kapitole se zaměřím na rizika, které s sebou může nést život osamělého rodiče s dětmi.

Na rozdíl od úplných rodin, jsou osamocení rodiče častěji ohroženi nezaměstnaností, sociální izolací, nedostupností přiměřeného bydlení, sociálním vyloučením nebo chudobou, což s sebou přináší vážný a mnohdy podceňovaný problém, který se týká celé společnosti. Tento problém se může v podobě ekonomické či psychické zátěže přenášet na další generace. Rodina plní dvě základní funkce, a to je příprava dětí na společenský život a zajištění citového zázemí všem svým členům. Tyto funkce mohou být ohroženy hlavně z hlediska nedostatku času na straně osamocěných rodičů, v úplných rodinách mohou děti získat více pozornosti a péče obou rodičů. (Matoušek, 2005, s. 44)

Jednou chudobou nejohroženějších skupin jsou takto osamělí rodičové. Pro účely této práce je termín osamělý rodič synonymem k termínu samoživitele/lky, či k čím dál častěji používanému termínu sólo rodič. Obecně lze roli samoživitele/lky charakterizovat jako role osamělého rodiče, který žije bez trvalého partnerského vztahu a zajišťuje trvalou péči o děti. (Seemanová, 2016, s. 120) Po rozchodu partnerů dochází ke změně statutu dvoupříjmové rodiny na rodinu s jedním příjmem, v tomto případě ženy, které nedisponují příjmem vlastním, se nacházejí v nevýhodné situaci. Je prokázáno, že rozvodem více ekonomicky ztrácejí ženy. (Dudová, 2007, s. 39-44) Pro takto osamocěného rodiče s dětmi představuje ekonomické zajištění rodiny, vedení domácnosti a čas věnovaný péči a výchově dětí velkou zátěž. Tento fakt může vést u sólo rodiče k pocitům beznaděje, jelikož v určitých případech nedokáže dostatečně naplnit potřeby svých dětí, jak by si přál. Nejedná se pouze o matky samoživitelky, i když ve většině případů to tak je, ale jedná si i o otce samoživitele. Osamocení otcové se potýkají se samými problémy jako matky samoživitelky, jedná se zejména o skloubení práce a péče o děti. Nejčastěji mají otcové dítě v péči, a to z důvodů odchodu matky nebo jim dítě bylo soudně svěřeno do péče. (Matoušek, 2005, s. 44)

Příjmy osamělých rodičů jsou srovnatelné s příjmy důchodců, avšak z měsíčního příjmu musí živit své dítě, popř. děti. Taktéž ve větší míře nemají vyřešen problém

s bydlením, který je často doprovází. Taktéž se zhoršila situace pracujících matek či otců, kteří by měli pracovat za situace, kdy se rozpadá systém péče o děti anebo je příliš drahý, a tím pádem pro samoživitelé nedostupný. (Kellner, 2010, s. 4) Ačkoliv sociální dávky představují významný nástroj pro snižování chudoby, v případě rodin s dětmi je jedná o kombinaci těchto dávek a uplatnění na trhu práce, které může být pro sólo rodiče značně obtížné. (Gojová a kol., 2014, s. 45) I přesto, že mnoho sólo rodičů v České republice pracuje, existuje mnoho faktorů, které jim pracovní aktivitu komplikují. Společné překážky pro ženy jsou nižší platové ohodnocení vzhledem k mužům a vyšší úroveň nezaměstnanosti žen. (Dudová. 2007, s. 40)

Z výše uvedeného vyplývá, že nejvíce jsou ohrožené děti, které žijí v rodinách pouze s jedním rodičem. Ti se pak často dostávají do chudoby a dluhů kvůli neochotě partnera platit výživné na děti. Připravovaný zákon o zálohovaném výživném by měl vymáhání alimentů usnadnit. Díky tomuto zákonu, samoživitelé a samoživitelky dostanou výživné od státu, který jej poté bude vymáhat po neplatiči. (Marksová, 2014, s. 10)

4. Sociální pomoc ze strany společnosti

Čtvrtá kapitola je zaměřena na pomoc rodičům s dětmi, kteří jsou ohroženi ztrátou dosavadního bydlení, a to jak formou finanční pomoci, tak i formou poskytovaných sociálních služeb. Krátce zde také popisují problematiku ubytoven.

Sociální pomoc – jedná se o systém, který používá všechny nástroje sociální ochrany, poskytuje nejen peněžité a věcné dávky, ale i sociální služby. (Koldinská, 2013, s. 27) V každé společnosti se objevují lidé, kteří nemají z různých důvodů prostředky k tomu, aby si zajistili a udrželi vlastní bydlení. Proto je povinností státu jim, skrze princip solidarity, pomoci. Stát k tomu může využít rozličné nástroje od legislativních, přes sociální práci až po sociální dávky. (MPSV, 2013, s. 1)

Společnost se snaží pomoci bezdomovcům různými formami. Můžeme zde hovořit o třech rovinách prevence, jedná se o prevenci primární, sekundární a terciární. Primární prevence má za úkol zabránit vzniku bezdomovectví. Cílem je, posilování schopnosti samostatného rozhodování u jedince, s vizí seberozvoje a rozeznání možných problémů, které se nacházejí v blízké či vzdálené budoucnosti. Významnou roli zde sehrávají politické opatření v podobě vzdělávacího, sociálního, právního a ekonomického systému. Tato pomoc je zaměřená hlavně na osoby, které zastávají překerní zaměstnání, nezaměstnané, osoby žijící za podpory sociálních dávek, seniory, ale také neúplné rodiny. (Hradecký IN Dočekal, Kliment, 2016, s. 65)

Sekundární prevence se soustřeďuje na pomoc osobám, které již o střechu nad hlavou přišli. Tyto osoby ztratily domov v důsledku propadnutí podpůrnými sociálními sítěmi. Charakteristickým znakem těchto jedinců je fakt, že se neadaptovali na nastalou situaci a jsou motivováni ji změnit. Tento typ opatření mají zastavit rozběhlý proces sociální exkluze a v rámci sociální pomoci podpořit proces jejich zpětné integrace do společnosti. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 65)

Terciární prevence cílí pomoc osobám, které se již na situaci být bez střechy nad hlavou adaptovali. Jejich motivace integrovat se zpět do běžné společnosti je mizivá, respektive žádná. Tudiž cílem terciární prevence je zmírnění dopadů bezdomovectví na samotného jedince, tak i na zbytek společnosti. Mezi tuto pomoc můžeme zařadit terénní programy, nízkoprahová centra, prostřednictvím kterých jsou uspokojovány nejzákladnější potřeby bezdomovců. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 66)

4.1. Finanční pomoc ze strany společnosti

V této části práce se zaměřím na sociální dávky, které jsou určeny na podporu udržení bydlení. V případě rodin ohrožených ztrátou bydlení, se jedná o sociální dávky ze systému hmotné nouze, a to příspěvek na živobytí či doplatek na bydlení nebo příspěvek na bydlení v rámci státní sociální podpory. Mezi jiné formy nepřímé finanční podpory můžeme zařadit i zvýšení minimální mzdy. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 70)

Příspěvek na bydlení

Rodiny s dětmi mají od státu garantovanou sociální pomoc, například dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, se stát podílí na krytí nákladů na výživu a ostatní základní osobní potřeby dětí a rodin, a prostřednictvím poskytování rodičovského příspěvku a přídavku na dítě. Dávka spjatá s problematikou bydlení v rámci tohoto systému je příspěvek na bydlení. (Paulusová, Vašíčková, 2014, s. 40)

Příspěvkem na bydlení stát pomáhá rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy na náklad bydlení. Jednou z podmínek pro jeho přiznání je, aby osoba byla vlastníkem nebo nájemcem bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu. Další podmínkou pro přiznání této dávky je, že rodinám nestačí 30% (v Praze 35%) z příjmu k pokrytí nákladů na bydlení. Přičemž těchto 30%-35% příjmu rodiny je menší než stanovené normativní náklady stanovené zákonem. (MPSV, 2017)

Příspěvek na živobytí

V případě, že dávky ze státní sociální podpory nestačí rodině k zajištění všech základních životních potřeb, je řešena v rámci systému sociální pomoci prostřednictvím dávek, určených k pomoci v hmotné nouzi. Dávky pomoci v hmotné nouzi tvoří určitou záchrannou sociální síť, pokud osoba není schopna si pomoci vlastním přičiněním a tím je ohroženo zabezpečení jejich základních životních podmínek. (Paulusová, Vašíčková, 2014, s. 43 - 45)

Příspěvek na živobytí je sociální dávkou v rámci systému pomoci v hmotné nouzi, definovaný dle zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. Slouží k zajištění výživy a osobních potřeb vyjma bydlení. Pro jeho účely se společně posuzují rodiče a nezaopatřené nezletilé děti. Pokud bylo nezletilé nezaopatřené dítě na základě rozhodnutí příslušného orgánu svěřeno do péče jednoho z rodičů, neposuzuje se s druhým rodičem. Úřad může druhého rodiče z okruhu společně posuzovaných osob vyloučit, pokud spolu

rodiče fakticky nežijí a dítě bylo svěřeno do péče jednoho z nich. Orgán činný ve věci pomoci v hmotné nouzi je povinný ze zákona zabývat se tím, jestli má žadatel o příspěvek na živobytí možnost navýšit si příjem vlastními silami, např. uplatněním pohledávek nebo prodejem či jiným využitím majetku. (Paulusová, Vašíčková, 2014, s. 47)

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi stanovuje jeho výši. Výše příspěvku činí rozdíl mezi částkou živobytí osoby a jejím příjmem, pokud osoba není posuzována s jiným osobami. Nebo rozdíl mezi částkou živobytí společně posuzovaných osob a jejich příjmem. Částku na živobytí u nezaopatřeného dítěte činí částka životního minima, které se řídí věkem dítěte. Dle zákona č. 110/2006 Sb., částka životního minima pro jednotlivce činí 3 410 Kč pro měsíc a částka existenčního minima osoby 2 200 Kč měsíčně.

Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je určen pro osoby, které jsou vlastníky bytu či bydlí v nájmu, jejichž příjem je nižší než životní infimum, po odečtení nákladů na bydlení – včetně příspěvku na živobytí. V některých případech je možné doplatek na bydlení přiznat i osobám, které v bytě nemají trvalý pobyt, ale mají jen nájemní smlouvu. Doplatek na bydlení může být vyplácen i jedincům, kteří žijí na ubytovnách či v pobytových zařízeních. (Dočekal, Kliment, 2016. s. 71)

Doplatek na bydlení je upraven dle zákona č. 111/2006 Sb. Zákon stanovuje podmínky pro jeho získání. První podmínkou pro uznání jeho nároku je získání nároku příspěvku na živobytí. Doplatek na bydlení může být také uznán osobě, které příspěvek na živobytí uznán nebyl, a to z důvodů, že její příjem a příjem společně posuzovaných osob nepřesáhl 1,3 násobku živobytí osoby a společně posuzovaných osob, s přihlédnutím k jejím celkovým majetkovým a sociálním poměrům. Částka živobytí je stanovena individuálně, na základě hodnocení snahy osoby a její možnosti, např. hodnocení možnosti zvýšení měsíčního příjmu vlastní prací, prodejem či pronájmem majetku a odvíjí se od částek existenčního a životního minima. Pro ustanovení živobytí rodiny se každá částka živobytí osob v domácnosti sčítají. (MPSV, 2016)

4.2. Sociální služby

Pomoc určená lidem, kteří ztratili střechu nad hlavou, může být klasifikována pomocí zákona o sociálních službách. Jedná se o sociální služby, které jsou určeny bezdomovcům, či lidem jím ohroženým. Výhradně rodinám ohroženým bezdomovectvím jsou určeny služby jako: azylové domy, sociálně aktivizační služby, sociální asistence či denní centra. Dalším zdrojem pomoci jsou poradenské aktivity, které vedou klienty k plnění jejich zákonných povinností, díky nimž dostávají finanční podporu, v podobě sociálních dávek. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 68)

V postkomunistických zemích střední Evropy patří pojem bezdomovectví a vývoj sociálních služeb na tento problém reagujících k relativně novým společenským jevům. Na území naší republiky byla poslání struktura jednotlivých druhů sociálních služeb pro osoby, které přišli o přístřeší, kodifikována až v roce 2008 přijetím zákona o sociálních službách, který jasně vymezuje cíle a formy všech druhů sociálních služeb. (Havlíková, 2010, s. 88). Sociální služba – dle zákona o sociálních službách č. 108/2006, Sb., představuje činnost nebo soubor činností zajišťujících podporu a pomoc osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Sociální služby můžeme rozdělit na služby sociálního poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Zákon o sociálních službách také popisuje formy poskytování sociálních služeb. Může se jednat o služby terénní (služby jsou uživatelům poskytovány v jejich přirozeném prostředí), dále pobytové (tyto služby jsou spojené s ubytováním v daném zařízení sociálních služeb) nebo ambulantní (jedná se o sociální služby, za kterými uživatel dochází nebo je doprovázen a součástí těchto služeb není ubytování).

4.2.1. Služby sociálního poradenství a sociální péče

Sociální služby poskytované v rámci sociálního poradenství jsou dle zákona o sociálních službách rozděleny na ty, které poskytují **základní poradenství**, a **odborné poradenství**. Informace potřebné k řešení nepříznivé situace uživatele poskytuje poradenství základní. Dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. sociální poradenství taktéž uživatelům služeb podává informace o výběru určitých sociálních služeb, dle jejich potřeb, informuje je i o dávkách sociální péče a dávkách poskytovaných v hmotné nouzi. Dále poskytuje informace o právech a povinnostech osoby, hlavně v souvislosti poskytování služby,

jelikož sociální poradenství je jednou ze základních činností všech druhů sociálních služeb, jejichž poskytovatelé jsou tuto činnost povinni zajistit.

Odborné poradenství se zaměřuje na potřeby určitých okruhů sociálních skupin jednotlivců. Odborné poradenství se uskutečňuje v poradnách, mohou to být například manželské poradny, poradny pro seniory, poradny pro oběti domácího násilí nebo rodinné poradny. Odborné poradenství se zaměřuje hlavně na tyto aktivity, stejně jako u sociálního poradenství na zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoci při uplatňování práv. Dle vyhlášky č. 505/2006 Sb., poskytuje i sociálně terapeutické činnosti, zahrnující poradenství v oblastech sociálního práva, sociálních systémech, v psychologii nebo v oblasti vzdělávání.

Osobní asistence

Osobní asistence spadá do služeb sociální péče. Dle vyhlášky č.505/2006 Sb. se jako klíčové činnosti v rámci poskytování osobní asistence rodinám ohroženým bezdomovectvím hlavně jeví pomoc při přípravě jídla, pomoc s chodem domácnosti, hlavně s hospodařením. V rámci výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností se jedná hlavně o pomoc a podporu rodině v péči o dítě a pomoc při obnovení kontaktů s rodinou a pomoc při činnostech, které podporují jejich sociální začleňování. Další nápomocnou činností je pomoc při zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, jako je doprovázení do různých institucí nebo na orgány veřejné moci. Nemalou roli pro rodiny ohrožené bezdomovectvím hraje i pomoc při uplatňování práv a zájmů, tato činnost zahrnuje pomoc při vyřizování běžných záležitostí, jako vyřízení sociálních dávek.

4.2.2. Služby sociální prevence

Jak popisuje zákon o sociálních službách, je tento typ sociálních služeb se svou činností zaměřen na zabránění sociálnímu vyloučení jedinců, kteří jsou ohroženi pro svou krizovou sociální situaci, pro své životní návyky, anebo pro svůj způsob života, který může vést ke konfliktu se společností. Dále pomáhá vyhnout se sociálnímu vyloučení osob, které pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Cílem těchto služeb je sociální prevence, tedy napomáhat určitým osobám překonat jejich nepříznivé sociální situace a zároveň tak chránit společnost před vznikem a následným šířením nežádoucích společenských jevů. Mezi služby sociální prevence vhodné pro rodiny potýkající se s bezdomovectvím či jím jsou ohroženi, můžeme zařadit azylové domy, sociálně aktivizační služby nebo terénní programy.

Terénní programy

Terénní programy představují služby, která je poskytována v přirozeném prostředí lidí žijících bez domova, nejčastěji na ulici. Tyto programy mají podpůrný charakter, umožní uspokojení základních životních potřeb. Tato pomoc může mít podobu poskytnutí ošacení, potravinového balíčku, hygienických služeb, nabídky zdravotních služeb či poradenských aktivit. (Dočekal, Kliment, s. 66)

Sociálně aktivizační služby

Zákon o sociálních službách definuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, jako služby, které mohou mít terénní či ambulantní povahu a jsou určeny pro rodiny s dětmi, u kterých je ohrožen vývoj v důsledku dlouhodobé krizové životní situace celé rodiny. Jedná se o nepříznivé sociální situace, které rodina nedokáže sama bez pomoci překonat, a v kterých jsou další rizika ohrožující vývoj dětí. Služba se zaměřuje na výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, jež zahrnují pracovní výchovnou práci jak s dětmi, tak i s rodiči. V rámci práce s rodiči se může jednat o nácvik a podporu rodičovského chování, pomoc při vedení hospodaření, nácvik jednání na úřadech, školských či zdravotnických zařízeních. Při práci s dětmi se služba mimo jiné zaměřuje na zajištění vhodných podmínek pro jejich přiměřené vzdělávání a pro společensky přijatelné volnočasové aktivity. Dále zajišťuje kontakt se společenským prostředím, socioterapeutické činnosti, které vedou k rozvoji schopností podporujících jejich začleňování. Dále se zaměřuje na poskytnutí pomoci při uplatňování oprávněných nároků a práv, pomoc při vyřizování běžných záležitostí a pomoc při obnovení kontaktu s rodinou.

Azylové domy

Hlavní pomoc pro rodiny potýkající se s bezprostředním bezdomovectvím z řad sociálních služeb představují azylové domy. Azylové domy nabízejí celodenní ubytování na určený čas, v mnoha případech na délku jednoho roku. Toto časové omezení má pro osoby využívající jeho služby motivující charakter. Fakt, že musí azylové bydlení do jednoho roku opustit, je motivuje k hledání vyšších forem bydlení, za které lze považovat bydlení v bytech nebo ubytovnách. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 67)

Pomoc určená lidem bez střechy nad hlavou může být klasifikována dle zákona č. 108/2006, Sb., o sociálních službách. Jsou to sociální služby určeny pro osoby, které

přišli o bydlení. Zejména se jedná o: azylové domy, noclehárny a domy na půl cesty. (Dočekal, Kliment, 2016, s. 66)

Azylové domy představují jednu z forem pomoci rodinám v nepříznivé sociální situaci spojenou se ztrátou bydlení. Zákon o sociálních službách definuje azylové domy jako služby sociální prevence, které poskytují pobytové služby na dobu přechodnou osobám, které se nachází v krizové životní situaci, zpravidla spojenou se ztrátou bydlení. Vyhláška č. 505/2006 Sb. upravuje poskytování sociálních služeb v azylových domech a stanovuje základní činnosti, mezi které patří (1) poskytnutí stravy a pomoc při zajišťování stravy, což dále zahrnuje vytvoření vhodných podmínek pro přípravu jídla nebo pro pomoc s jeho přípravou a zajištění stravy odpovídající věku uživatele služby a zásadám racionální výživy či potřebám uživatelů s dietou. Další zásadní činností je (2) poskytnutí ubytování, a to zpravidla nepřevyšující jeden rok, dále umožnění celkové hygieny těla a vytvoření podmínek pro praní, úklid, žehlení, výměny oblečení či ložního prádla. (3) třetí základní činností je pomoc uživatelům při uplatňování jejich práv, oprávněných zájmů a pomoc při vyřizování osobních záležitostí, pod tuto činnost spadají úkony jako je pomoc při záležitostech, které vyplývají z individuálního plánu uživatele a pomoc při obnovení kontaktu s rodinou a poskytovat podporu při aktivitách, jež podporují uživatele v jeho sociálním začleňování.

Stále častěji využívanou alternativou k azylovým domům jsou ubytovny. Jedná se o nový typ ubytovacích zařízení, který není ovšem definován v české legislativě. Ubytovna je určitým druhem dlouhodobého ubytování, zejména pro sociálně slabé jedince a rodiny. Tyto komerční ubytovací zařízení poskytují střechu nad hlavou různým cílovým skupinám, například dělníkům, další část zařízení může sloužit pro dlouhodobé ubytování osob sociálně slabých, kteří si nedokáží udržet či získat sociální bydlení. (Hruška, 2014, s. 13) Sociální bydlení není v České republice taktéž definováno. Zřizovateli sociálních bytů jsou zejména orgány místní samosprávy nebo neziskové organizace. Dle MPSV (dle Dočekal, Kliment, 2016, s. 68) Existují různé stupně pomoci bezdomovcům, ovšem v našich podmínkách jsou realizovány spíše ty nižší stupně pomoci, které mohou mít podobu krizového bydlení, vyšší stupně pomoci chybí.

5. Charakteristika vybrané sociální služby- AZYLOVÝ DŮM PRO MATKY A OTCE V TÍSNI

V této kapitole popíší vybranou sociální službu, tedy domov pro matky a otce v tísní. Hlavním zdrojem pro tuto kapitolu se mi staly standardy a vnitřní směrnice vypracované pracovním týmem vybrané služby

Azylový dům – zákon o sociálních službách dle § 57 definuje azylové domy, jako instituci poskytující pobytové služby na přechodnou dobu osobám, které se ocitli v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba poskytuje tyto základní činnosti: a) pomoc při zajištění stravy či její poskytnutí, b) poskytnutí ubytování, c) pomoc při uplatňování oprávněných zájmů, práv a při obstarávání osobních záležitostí. Jaké aktivity se realizují v rámci jednotlivých základních činností, byly již popsány výše, v kapitole „azylové domy“.

Posláním Domova pro matky a otce v tísní je poskytování ubytování a pomoc matkám a otcům s dětmi, nebo těhotným v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, a kteří zároveň nejsou schopni tuto situaci řešit vlastními silami. Dále služba usiluje o to, aby vytvářela takové podmínky, v kterých osamělý rodič s dětmi získal dovednosti pro samostatný život v přirozeném prostředí. Pomoc vychází z individuálně identifikovaných potřeb každého uživatele, respektuje jejich důstojnost a lidská práva. (Mahdalová a kol., 2013, s. 2)

Domov pro matky a otce funguje již od roku 2008, cílovou skupinu sociální služby tehdy představovali matky s dětmi, popř. těhotné ženy. Od roku 2010 služba rozšířila svoji cílovou skupinu o otce s dětmi. Nyní se cílová skupina azylového domu skládá z matek a otců s dětmi do 18 let věku či z těhotných žen. Cílem služby je poskytnout osamělým rodičům ubytování na dobu nezbytně nutnou, vytvořit bezpečné prostředí. Motivovat rodiče či těhotné ženy k odpovědnému přístupu k životu, výchově a péči o děti, dále motivovat je k vedení domácnosti a hospodaření s financemi. Hlavně služba usiluje o návrat uživatelů do společnosti, snížit riziko jejich sociálního vyloučení, a to, aby se z klienta stala autonomní osoba, která si je vědoma svých práv a schopna převzít odpovědnost za vlastní život, a to pomocí základních činností, které definuje vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí určitá ustanovení zákona o sociálních službách. (Mahdalová a kol., 2013, s. 2)

Služba poskytuje v rámci vymezených základních činností tyto služby, jako je vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu nebo pomoc s její přípravou. Klienti mají k dispozici kuchyňku na každém pokoji a velkou kuchyň, která je určena všem klientům, kde se odehrávají kurzy vaření. Ubytování azylový dům poskytuje po dobu zpravidla nepřevyšující jeden rok. V domově k ubytování klientů slouží 13 bytových jednotek. Domov zajišťuje podmínky pro umožnění celkové hygieny těla, pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního či ložního prádla. Každý klient má na pokoji k dispozici malou koupelnu, v které se nachází sprchový kout a umyvadlo. Náčiní k zajištění úklidu pokoje má taktéž klient k užívání na každém pokoji. V suterénu se nachází společná prádelna, kde jsou klientům k dispozici tři automatické pračky, a prostor po sušení prádla. Mezi další činnosti, které služba svým klientům poskytuje, patří pomoc při uplatňování oprávněných zájmů, práv a při obstarávání osobních záležitostí. V rámci této služby se jedná konkrétně o tyto činnosti, jako je pomoc při vizování záležitostí, které vyplývají z individuálního plánu každého uživatele. Dále se jedná o podporu při upevnění kontaktu s rodinou a pomoc při jiných aktivitách, podporující sociální začleňování osob, včetně uplatňování zákonných nároků a pohledávek. Poskytnutí informací směřující k řešení nepříznivé sociální situace pomocí sociální služby slouží služba základního sociálního poradenství. (Mahdalová a kol., 2013, s. 2)

Během přímé práce s uživatelem se jedná zejména o podporu klíčového pracovníka během individuálního plánování, uživatelé mají k dispozici internet. Internet je zpoplatněn, ovšem pokud je využíván k hledání práce či bydlení, mají ho uživatelé k dispozici zadarmo. V domově je taktéž zajištěna materiální pomoc v podobě ošacení či potravin, které jsou na základě individuálně posouzené situace klienta, distribuovány. Domov pořádá volnočasové aktivity pro uživatele i jejich děti, jedná se o rozvoj dovedností dětí, příprava na vyučování ve vhodných podmínkách. Dále je podpora zaměřena na pomoc dětem překonat tíživou situaci a vybudovat pocit klidu a bezpečí a podpořit jeho zdravé sebevědomí. (Mahdalová a kol., 2014, s. 3)

Cílem sociální služby je tedy uživatel, který má dovednosti pro každodenní samostatný život, disponuje dovednostmi v oblasti péče o sebe a dítě a dovednosti, které souvisejí s vedením domácnosti. Klient po opuštění azylového domu je orientován ve vlastních právech a povinnostech, má vyřízené všechny dostupné finanční prostředky, s kterými dokáže efektivně hospodařit a dokáže si vyřídit svoje osobní záležitosti. Dalším cílem je klient, která dokáže navázat a udržet sociální vazby, posiluje a upevňuje citový

vztah s dětmi, je schopen navázat a udržet přirozené vztahy v rodině a přáteli. Činí kroky k získání a udržení zaměstnání, aktivně spolupracuje s úřadem práce, využívá možností k získání či prohloubení pracovní kvalifikace. A neposledním cílem domova je klient, který aktivně řeší svoji bytovou situaci. (Mahdalová a kol., 2014, s. 4)

II. Empirická část

Druhá, empirická, část představuje popis výzkumného šetření realizovaného ve vybrané sociální službě, s cílem zjistit z jakých příčin využívají rodiny s dětmi ohrožené ztrátou střechy nad hlavou služby azylového domu a prozkoumat, jakou pomoc jim azylový dům nabízí a jak tuto pomoc vnímají samotní uživatelé.

6. Metodologie výzkumného šetření

Tato kapitola se bude věnovat popisu metodologie realizovaného výzkumu. Uvedu zde cíl výzkumu, základní výzkumné otázky, zdůvodním výběr konkrétních výzkumných metod a výzkumného vzorku. Dále popíši proces a metody sběru dat a jejich následnou analýzu.

6.1. Výzkumné otázky

Nedílnou součástí výzkumu je také stanovení výzkumných otázek. Výzkumné otázky představují jádro každého výzkumného šetření, a plní dvě důležité funkce: ukazují cestu, kterou se bude výzkum ubírat, a také pomáhají zaostřit výzkum tak, aby přinesl výsledky, které korelují se stanovenými cíly i se stanoveným výzkumným problémem. (Šed'ová, 2014, s. 69) Výzkumné otázky tedy mohou výzkumníkovi pomoci začít s výzkumem, a zároveň mu usnadní během výzkumného procesu zůstat zaměřený na jeho předmět. (Corbinová, Strauss, 1999, s. 25)

Základní výzkumná otázka:

Jaké důvody přivedly osamělé rodiče s dětmi do azylového domu, a jaké existují možnosti sociální pomoci, jak ze strany společnosti, tak i ze strany vybrané sociální služby, prostřednictvím které se snaží svoji nepříznivou sociální situaci řešit?

Abych se lépe mohla zaměřit na výzkumný problém této práce a úspěšně dosáhla jejího cíle, stanovila jsem si 4 dílčí výzkumné otázky.

1. Z jakých důvodů se rodiče rozhodli využít pomoci vybrané sociální služby?
2. Jak probíhá poskytování sociální pomoci ze strany společnosti a ze strany vybrané sociální služby?

3. Jak klienti a pracovníci vnímají formy poskytované pomoci?
4. Co se klientům daří, prostřednictvím vybrané sociální služby vyřešit na své nepříznivé sociální situaci?

6.2. Výzkumné cíle

Na samém začátku výzkumu jsem si definovala výzkumné cíle, ve kterých jsem přesně formulovala to, co bych prostřednictvím této práce chtěla zkoumat, jelikož od tohoto základu se odvíjejí všechny další kroky výzkumu. (Gavora, 2000, s. 13) Dále jsem formulovala hlavní výzkumné otázky. Cíle výzkumu a výzkumné otázky představují kompas, dle kterého bychom se v průběhu celého výzkumu orientovat, a sledovat, zdali dané cíle naplňujeme, či nikoli. (Šed'ová, 2007, s. 63)

Maxwell (dle Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 63) rozlišuje tři typy cílů: a) intelektuální – jak projekt přispěje k rozšíření odborného poznání, b) praktický – zdali mohou být výsledky využity praktickým způsobem, c) jak práce na projektu obohatí výzkumníka samotného. Na základě tohoto konceptu jsem si vymezila cíle této práce, jelikož Šed'ová (2007, s. 63) poukazuje na fakt, že není vhodné vybrat si pouze jeden cíl, ale dosáhnout toho, abychom řešením určitého výzkumného projektu naplňovali více cílů. Cíle musí být synergické - tzn. dosažením jednoho z nich, se zároveň musíme přiblížit dosažení i těch ostatních.

- 1. Intelektuální cíl:** Cílem diplomové práce je popis problematiky ztráty střechy nad hlavou nejen matek, ale i otců s dětmi, a zmapování možností pomoci ze strany společnosti a výzkumným šetřením zjistit způsob pomoci ve vybraném zařízení. Dále bych ráda prostřednictvím této práce čtenáři přiblížila způsob práce a pomoci této cílové skupině, a přinesla poznatky o tom, zdali se díky této pomoci daří uživatelů zlepšit svoji sociální situaci.
- 2. Praktický cíl:** Z praktického hlediska mohou být poznatky této práce využity pro zkvalitnění práce ve vybrané sociální službě. Informace také přinesou hlubší pochopení problematiky, která se dotýká vybrané cílové skupiny.
- 3. Personální cíl:** V azylovém domě jsem působila pár let na pozici pracovníka v sociálních službách, nyní v zařízení působím jako dobrovolník, mám tedy k této problematice blízký vztah.

6.3. Výběr výzkumné strategie

Pro tuto práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, jelikož chci vybrané téma zakotveně prozkoumat do hloubky a přinést o něm maximální množství informací. (Švaříček, 2007, s. 24) Kvalitativním výzkumem rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje prostřednictvím statistických procedur, či ostatních forem kvantifikace. Výzkum se může týkat života lidí, chování, příběhů, ale i chodu organizací, vzájemných vztahů nebo společenských hnutí. (Corbinová, Strauss, 1999, s. 10).

Při realizaci této formy výzkumu, je důležité stanovit si na začátku téma a základní výzkumné otázky. Výzkumník analyzuje a vyhledává jakékoliv informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, seznamuje se s novými lidmi, pracuje přímo v terénu. Sběr dat a jejich analýza v rámci vybraného typu výzkumu probíhají v delším časovém intervalu. (Hendl, 2005, s. 50) Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je porozumět člověku, pochopit jeho vlastní hlediska na danou problematiku. Dle zásad tohoto typu výzkumu je každý člověk nebo skupina lidí jedinečná, disponující vlastnostmi, kterými se podstatně liší od jiného člověku či skupin. (Gavora, 2000, s. 33)

Zkoumaný fenomén určitým způsobem vznikl, rozvíjí se a zaniká, a to vše se odehrává v procesu, který je při výzkumu potřeba brát na vědomí. Tato potřeba vychází z respektu k přirozené povaze těchto dějů a usnadňuje tak proces jejich poznávání. (Mioviský, 2006, s. 18) Teprve po nasbírání dostatečného množství dat může výzkumník pátrat po pravidelnostech, které data nabízejí, formuluje předběžné závěry a hledá pro ně další oporu v datech. Výstupem se může stát formulace nové hypotézy či teorie. (Švaříček, 2007, s. 24)

6.4. Charakteristika zkoumaného souboru

Co se týče výběru výzkumného souboru, mě by se jednat o volbu záměrnou, tak aby vybraný objekt měl vlastnosti, které chci v rámci této práce sledovat. Budu se zabývat studiem typického případu, jehož cílem je zachycení běžných či obvyklých podmínek a okolností zkoumaných jevů nebo situací. (Sedláček, 2014, s. 103) Místem mého výzkumného šetření se stal azylový dům pro osamělé rodiče s dětmi, který jim již od roku 2008 poskytuje pomoc rodinám s dětmi při překonání těžké sociální situace spojené se ztrátou bydlení.

Cílem rozhodnutí o vzorku není to, aby reprezentoval určitou populaci, ale určitý problém. Což naznačuje, že se výběr případů odvozuje dle toho, jak si badatel definoval výzkumný problém a výzkumné otázky. (Šedřová, 2014, s. 73) Pro rozhovory v rámci kvalitativního výzkumu této práce jsem jako vzorek zvolila 5 uživatelů azylového domu a 3 zaměstnance včetně vedoucí zařízení. Uživatelé azylových domů se vyznačují svoji nedůvěřivostí, proto jsem se před výběrem konkrétních klientů představila pomocí aktivit, které jsem si pro uživatele nachystala, na které pokaždé dorazili 2-5 uživatelů. Setkání proběhlo celkově 4krát, a to v čase od 24. 11. 2017 do 20.12. 2017. Během aktivit („Co mám na sobě ráda“, tvoření „Životní koláže“) které trvaly hodinu, jsem se klientům představila, nastínila záměr mého působení v zařízení, navazovala kontakty a snažila se vytvořit atmosféru důvěry. Během setkání jsem se ptala účastnic, zdali by byly ochotné vést se mnou rozhovor. Všechny účastnice nakonec s rozhovorem souhlasili. Kritériem pro výběr respondentů se stal představovala jejich ochota spolupracovat na výzkumu, a jejich dřívější zkušenost s azylovými domy, což všichni účastníci výzkumu splnily. Během ledna 2018 proběhly rozhovory se zaměstnanci zvolené sociální služby. Kritériem pro výběr zaměstnanců se stala jejich profesní zkušenost s cílovou skupinou v daném sociálním zařízení, a to minimálně jeden rok.

6.5. Etické otázky výzkumu

K náležitostem každého výzkumu by mělo patřit zvažování jeho důsledků. Jelikož se výzkum zaměřuje na člověka a jeho působení, je třeba řešit určité etické otázky. Etické otázky výzkumu jsou formulovány jako principy, jako je důvěrnost, poučený souhlas či zpřístupnění práce všem účastníkům výzkumu. (Švaříček, 2014, s. 43) Hendl (2005, s. 155) taktéž poukazuje na potřebu věnovat se během výzkumu etickým otázkám, a dále uvádí, že by se badatel měl zaměřit na soukromí zkoumané osoby a na její emoční bezpečí.

Pro účel této práce neuvádím místo, kde se služba nachází ani její přesný název. Všichni účastníci výzkumu jsou pro účely této práce vedeni anonymně. Jednotlivé dotazované osoby budu pro účely této práce uvádět pod pojmem respondent. Mezi dotazovanými se nacházejí jak muži, tak i ženy. Dotazovaní pracovníci jsou uváděni dle jejich pracovní pozice. Před zahájením výzkumu, jsem od jeho účastníků dostala souhlas s jeho realizací, a s tímto souhlasem byl započat každý nahraný rozhovor. Rozhovory zaznamenané na diktafon, se odehrávaly v zasedací místnosti v daném azylovém domě.

6.6. Metody a proces sběru dat

Při výběru metod sběru dat by měl mít výzkumník na paměti, že volba metody musí zahrnovat předběžnou představu o tom, jakým způsobem zle analyzovat získaná data a zároveň musí zvolené metody přesně korespondovat s výzkumnou otázkou. (Šed'ová, 2014, s. 75) Dle Švaříčka (2014, s. 142) jsou metody dat specifické postupy, kterými badatel poznává určité jevy, s cílem poodhalit a reprezentovat to, jak si lidé vytvářejí a interpretují sociální realitu.

S ohledem na zvolenou strategii výzkumu této práce jsem zvolila pro sběr dat více výzkumných metod, které korespondují se stanovenými cíly a výzkumnými otázkami. Mezi metody sběru dat pro účel tohoto výzkumu je metoda dotazování, analýza dokumentů a pozorování. Hendl (2005, s. 149) podotýká, že metody kvalitativního výzkumu se v praxi kombinují, jedná se tzv. triangulaci. Dle Švaříčka (2014, s. 204) by se pomocí triangulace mělo komplexně vysvětlit lidské jednání z více perspektiv, zaručuje rozmanitost pohledů na zkoumanou otázku.

Z prvních užitých metod v rámci výzkumu se stalo pozorování. Pomocí zúčastněného pozorování jsem mohla zpočátku zachytit v dané skupině co největší spektrum informací. Švaříček (2014, s. 143) definuje zúčastněné pozorování jako *„dlouhodobé systematické a reflexivní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces.“* Výhodou zúčastněného pozorování je to, že jsem výzkumník má bezprostřední zkušenost s jevy, které pozoruje. Dosáhne tak těsné blízkosti s prostředím, aktéry výzkumu a může získat velmi kvalitní vhled do celé situace. (Miovský, 2006, s. 152) V případě této práce se jedná o pozorování přímé (účastnila jsem se jevu v čase jeho průběhu) pozorování nestrukturované (s cílem získat nahuštěný popis jednání, které jsem neměla dopředu přesně vymezené) a pozorování otevřené, jelikož jsem po celou jeho dobu vystupovala otevřeně jako výzkumník, o čem byli všichni aktéři informováni. (Švaříček, 2014, s. 145- 146) V rámci pozorování jsem se zaměřila na ty situace, ve kterých probíhaly aktivity relevantní pro výzkum této práce, a v nichž se nacházeli hlavní aktéři výzkumu. (Hendl, 2005, s. 145) Při pozorování uživatelů při práci v domově, či při účasti na aktivitách (vaření, individuální plánování) jsem se cítila přirozeně, jelikož jsem měsíc před zahájením výzkumu uživatele

prostřednictvím aktivit, které jsem si pro ně nachystala, informovala o svém záměru. Během pozorování jsem si vedla terénní poznámky. Dle Hendla (2005, s. 197) závisí kvalita výzkumné akce na úplnosti terénních poznámek, ta pak obsahují to, co výzkumník slyšel, viděl, prožil, či to o čem během shromažďování dat uvažoval. Poznámky jsem zapisovala do terénního deníku, jednalo se hlavně o popisné poznámky, jako je popis prostředí, hlavních aktérů a jejich činností, reflektující poznámky, které se týkaly hlavně mých úvah o tom, co pozoruji. Během pozorování jsem si zaznamenávala i otázky, které jsem uvedla v rozhovorech.

V rámci další zvolené metody dotazování byl pro účel této práce použit hloubkový rozhovor. Pomocí hloubkového rozhovoru jsou zkoumány členové daného prostředí s cílem získat stejné pochopení událostí, jakým disponují dotazovaní jednotlivci. Hloubkový rozhovor lze definovat jako nestandardizované dotazování prostřednictvím několika otevřených otázek. (Švaříček, 2014, s. 159) Otevřené otázky nám mohou poskytnout rámec, ve kterém mohou dotazovaní klienti či pracovníci vysvětlit svoje přístupy. (Švaříček, 2014, s. 170). S ohledem na vybraný design výzkumu jsem rámci hloubkového rozhovoru využila polostrukturovaný rozhovor, který dle Švaříčka (2014, s. 160) vychází z předem připraveného seznamu otázek a také témat. Tento typ rozhovoru vyžaduje, na rozdíl do nestrukturovaného rozhovoru, pečlivější technickou přípravu. Badatel si vytvoří schéma, důležité pro naplnění cíle práce, a toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek. (Miovský, 2006, s. 159) Data z takto vedeného rozhovoru se lépe analyzují, jelikož se jednotlivá témata v přepisu snadněji lokalizují. Informační struktura je založena na sekvenci otázek. (Hendl, 2005, s. 173) Při kladení otázek je obvykle možné zaměňovat jejich pořadí, dle potřeby a možností, abychom tím maximalizovali výtěžnost rozhovoru. (Miovský, 2006, s. 159)

Dle Švaříčka (2014, s. 164-165) jsou hlavní otázky páteří rozhovoru, které vycházejí z hlavní výzkumné otázky a ze specifických výzkumných otázek, stanovených na začátku výzkumu. I pro tuto práci jsem využila tento pyramidový model, kdy jsem základní otázku rozložila na specifické otázky, které byly dále rozděleny do tázacích otázek. Vytvořila jsem dvě skupiny otázek, jednu určenou pro uživatele a druhou určenou pro zaměstnance azylového domu. Rozhovory s klienty trvaly průměrně 30 minut, s pracovníky 50 - 90 minut. Rozhovory se odehrávaly v klidném prostředí zasedací místnosti azylového domu. Po projeveném souhlasu s rozhovorem a s jeho zaznamenáváním na diktafon, jsem rozhovory doslovně přepsala do elektronické podoby. Během rozhovoru

jsem se na některé informace doptávala. Švaříček (2014, s. 171) poukazuje na to, že právě pomocí „doptávání se“ na upřesnění významu, výzkumník pobízí zkoumaného jedince, aby sdělil konkrétně to, co badateli pomůže pochopit jeho jednání. Konkrétní témata rozhovoru jsem stanovila na základě odborné literatury uvedené v teoretické části této práce, svých zkušeností z prostředí azylového domu.

V neposlední řadě jsme při sběru dat využila metodu analýzy dokumentů. Studované dokumenty doplňují informace získané pomocí pozorování a rozhovorů. Za analyzované dokumenty v rámci tohoto výzkumu, považuji taková data, která byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a vznikla v minulosti za jiným účelem, než tento výzkum. (Hendl, 2005, s. 204) Jednalo se hlavně o textové dokumenty vytvořené samotnou organizací (standarty, organizační řád, domovní řád, osobní složky klientů), výroční zprávy nebo internetové stránky, ve kterých jsem se zaměřila na způsoby poskytování sociální služby a jejich výsledky.

Výzkum v zařízení jsem realizovala během ledna 2018, kdy jsem v zařízení strávila celkem 5 dní a prožila celý denní provoz azylového domu. Během dne jsem pozorovala pracovníky i klienty při práci, prováděla rozhovory a analyzovala dokumenty zařízení. Po celou dobu realizace výzkumu byla organizace velice ochotná a sdílná, co se týče zjišťovaných informací. Ráda bych ještě zmínila, že jedním z důležitých aspektů v rámci výzkumu je práce s klíčovými či strážnými osobami. Tito strážci umožňují výzkumníkovi vstup ke zkoumání daného zařízení, ale se výzkumu nemusí zúčastnit. V rámci mého šetření byl strážnou osobou vedoucí zařízení, který se během procesu stal taktéž klíčovou osobou, jelikož i on se stal předmětem mého zkoumání. Klíčové osoby jsou ty, které se pohybují ve zkoumané realitě a poskytují výzkumníkovi informace o tom, co se děje v terénu. (Hammersley, Atkinson, 2005 in Švaříček, 2014, s. 154)

6.7. Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření

Z předchozí kapitoly vyplývá, že jsem v rámci výzkumu nashromáždila velké množství informací, jedná se o záznamy z pozorování, výpisy z metodik a osobních složek klientů či doslovné přepisy nahrávaných rozhovorů. V rámci kvalitativně vedeného výzkumu jsem k analýze dat přistoupila metodou otevřeného kódování. Otevření kódování, jak uvádí Šedřová (dle Švaříček, 2014, s. 211), může být v kvalitativním výzkumu poměrně

velmi efektivním a universálním způsobem k započetí analýzy získaných dat. Otevřené kódování je proces, při kterém jsou zjištěné údaje analyzovány, konceptualizovány a novým způsobem opět skládány. (Miovský, 2006, s. 228) Znamená to, že analyzovaný text, v případě této práce se jedná o doslovně přepsané rozhovory, výpisy z metodik a složek klientů a záznamy z pozorování, rozdělíme na jednotky. Šeďová (dle Švaříček, 2014, s. 2012) zdůrazňuje, že jednotkou se může stát sekvence, slovo, věta či odstavec, které přidělíme nějaký kód. Kódem se rozumí krátká fráze nebo slovo, které svým způsobem vystihuje určitý typ a odlišuje ho od ostatních.

Dle výše popsaného postupu jsem přistoupila k analýze získaných dat v rámci výzkumu této práce. Text jsem rozdělila na určité jednotky, jimž byl přiřazen takový kód, který nejlépe vystihoval podstatu textu. Po dokončení kódování všech textových materiálů jsem vytvořila jejich seznam. Na základě vytvořeného seznamu jsem přistoupila k systematické kategorizaci, tzn. že jsem vytvořila kategorie kódů dle jejich podobnosti.

Takto kategorizovaný seznam kódů jsem společně se vzniklými kategoriemi uspořádala do jedné roviny, a na základě tohoto uspořádání jsem sestavila text, jež se stal převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. Tato metoda dalšího zpracování dat se nazývá technikou „vyložení karet“, a dle Šeďové (2014) se jedná o nejjednodušší nadstavbou nad otevřené kódování.

7. Interpretace výzkumného šetření

Po ukončení výzkumného šetření, jsem přistoupila k vyhodnocení získaných dat, na základě kterého jsem určila kategorie. Přičemž každá kategorie bude vyhodnocena samostatně.

7.1. Kategorie: Ztráta střechy nad hlavou

První téma, kterým jsem se ve výzkumu zabývala, se týkalo příčin, které vedly k ubytování osamělých rodičů v azylovém domě. Při vyhodnocení rozhovorů s respondenty na toto téma jsem si zaznamenala kódy, které se týkaly různých příčin, jež přivedli osamělé rodiče do azylového domu. Nejčastější důvod uvedený klienty, byl spojen se ztrátou bydlení a to z nedostatku peněz či narušených vazeb v rodině. Jak uvádí vedoucí domova: „Nejčastěji přijdou o bydlení, to znamená, že přijdou o podnájem, z důvodů že neplatí, nebo proto, že jim vypršela smlouva a majitelka chce například ten byt prodat. Těmto důvodům, ale i dalším, se budu věnovat v následujících kapitolách.

Špatné vztahy

Mezi nejčastější příčiny ztráty střechy nad hlavou klientů azylového domu patří špatné vztahy v rodině. Jak uvedla sociální pracovnice, klienti většinou bydleli ve společné domácnosti většinou s rodiči: „*Rodiče a maminka případně tatínek s dětma žili v jedné domácnosti a přestane to tam fungovat, přičemž rodiče chtějí, aby dcera, popřípadě syn odstěhovali s dětmi pryč.*“ Tři respondenti uvedly, že před vyhledáním sociální služby bydleli u své rodiny, či domácnost sdíleli se svým partnerem. Respondent č. 4 uvádí: „*Bydlela jsem u matky, s otcem Davidka se vůbec nestýkám. Ale pak si mamka našla přítele a tomu se nelíbilo, že tam bydlíme. Mamce to taky prvně nevadilo, ale pak jsme se začali všichni hádat, furt jsem brečela, takto dál nešlo, tak jsme šli pryč.*“ Ve většině případů se mezigenerační vztahy v rodině narušily tak razantně, že nebylo možné společně dále sdílet domácnost a museli bydlení opustit. Takto osamělí rodič má velice ztížené podmínky proto, aby si zajistil v běžném tržním prostředí vlastní byt. „*Když přítele zavřeli do vězení, zůstala jsem se čtyřma děčkama sama. Bydlela jsem chvíli u jeho rodičů, to víte, na vlastní byt jsem neměla, ale ty mě pak začali napadat, že chodím za jinýma chlapama a tak, přitom jsem byla furt někde s děčkama. Museli jsme odejít, nedalo se ty lži*

poslouchat.“ Respondent č. 6 odpovídá: „Bydlel jsem se starou a děčkama u její matky. Ona byla stejně furt v hospodě, a já s děčkama sám s matkou. To se ještě dalo, ale jak stará odešla, začala bejt matka na mě vysazená, že prej za to můžu. Začala mi dělat naschvály, tak jsem se jednou naštvál a odešel sem. Mezigenerační problémy, způsobuje i fakt, že rodiče samoživitele jsou razantně proti soužití s jejich partnerem: „Ale jo mamka mi taky pomůže, ale když jsem s ním, tak od ní nemůžu nic čekat.“ Respondent č. 2 doplňuje: „Problém je partner, jinak bych to vyřešila, ale kvůli němu jsem přišla o dva byty, ale furt sem s ním.“ Ale nejsou to jen mezigenerační problémy, které mohou za ztrátu střechy nad hlavou, těžkosti se vyskytují i mezi partery, jakožto rodiči: „Tím, že chodí do práce a dá mi peníze, to není všechno, ale tady toto, prostě že já nemůžu nic podle svého si udělat. Měla jsem problémy, nemohla jsem se jako ženská holt, žárlil šíleně. Na rovinu, mám muže Roma, chci, aby děti byli jiný než ti tam, ale on je tam furt tahá, to já nechci. Nemohli jsme se domluvit, tak jsme odešli sem.“

Nedostatek financí

Nejčastějším důvodem, za kterým stojí nutnost osamělých rodičů vyhledat azylové bydlení, je ztráta dosavadního bydlení z důvodů nedostatku financí. Za nedostatek financí většinou může větší počet dětí, ztráta partnera, či ztráta zaměstnání. Obecně má cílové skupina azylového domu problémy s hospodařením s financemi. Respondenti v azylovém domě se potýkali s finančními problémy hlavně, protože museli opustit společné bydlení. Respondent B říká: „Jeví se, že špatné vztahy zapříčiní následné finanční problémy, jelikož je rodina nucena hledat nové bydlení, na které nemá většinou nachystané finanční rezervy. Respondent č. 2 popisuje: „Finance byly problém. Víte co, my jsme to se synem zvládali, když jsem byla s chlapem. Ale nikdy to nevydrželo, a když vodušel, tak jsme na to prostě sami neměli. To je furt dokola, ve dvou se to dá, no.“ Ale i pokud žijí rodiče dětí společně, můžou se vyskytnout problémy v soužití, dodává vedoucí sociální služby: „Častým problémem při šetření bývá partner, který rodinu ždímá z dávek a nechodí do práce.“

Za problém s financemi může stát i smrt člena rodiny, který významně svým příjmem přispíval do rozpočtu rodiny. Respondent č. 2 říká: „Bydleli jsme se synem u mamky, o kterou jsem se starala, když byla nemocná. Bydlel tam i jeho otce, ale ten pak od nás odešel, když mamka zemřela a my jsme museli jít z toho bytu ven, neměla jsem na to to utáhnout.“

Další problém, který zapříčinil nedostatek financí pro uspokojení základních potřeb rodiny, byla drogová závislost. „*Dříve jsem brala drogy, to už bych na ně nešáhla. Po prvé jsem musela na azyl, protože jsem rvala peníze to toho, po posledním klukovi, jak se mi narodil, už na to nešáhnu. Myslím, že jsem rozumnější.*“ Členové rodin se často potýkají s rozlišnými závislostmi, které mohou vyústit v problémy, které rodina nedokáže vyřešit vlastními silami a musí vyhledat odbornou pomoc. Respondent č. 3 popisuje: „*Chlapi sedijou doma a akorát chodíou hrát automaty, tam starej nechá klidně půlku výplaty, do toho chlast, a já pak honím každou korunu.*“ Respondent č. 4 také popisuje, jak mu závislost v rodině zadělala na finanční problémy: „*Byla jsem rok po známých, pak jsem byla i u mámi, Ale ta fetovala, takže to se nedalo, všechny peníze mi kradla a pak za to kupovala ty drogy.*“

Do nepříznivé finanční situace se členové rodiny mohou dostat i kvůli ztrátě dosavadního zaměstnání. Respondent č. 2 říká: „*Měla jsem práci asi před deseti lety, než jsem měla syna, od té doby jsem nic nenašla tak, abych stíhala i malýho.*“ Respondent č. 3 dodává: „*Už jsem tu byla na azylu, ale pak mě to skočilo a šla jsem na jinej azyl, tam už práce byla a do půl roku jsem si našla byt, ale pak snižovali stavy, takže znova jsme museli na azyl.*“

Hledání nového zaměstnání mají osamělý rodičové ztíženo jejich celkovou životní situací: „*Nejsou prostě nabídky na práci, když máte děti. Asi budeme muset jít jinam, já prostě nevím. Chtěla bych více nabídek od azyláku, já vím, že mám hledat sama...ale je to těžký, kdyby se třeba za mě zaručili..., ono to vypadá blbě, když tam jde holka z azyláku.*“ Pracovní nabídky často ignorují klienti, kteří se potýkají s dluhy: „*Furt abych šla do práce, ale mám dluhy, to nic nevydělám, radši pracuju na brigádách na černo...*“

Dluhová problematika představuje jednu z hlavních příčin, za kterou stojí nedostatek financí v rodině. Rodina v nepříznivé sociální situaci často využívá půjček od nebankovních věřitelů. Často pak nemá dostatečné zdroje pro jejich splácení a je ohrožena exekucí. Respondent č. 5 uvádí: „*Byl jsem u známého, ale došly mi peníze, takže mi začal narůstat dluh.*“ Dluhová problematika demotivuje klienty při hledání práce: „*Já nic nemám, nemám z čeho šetřit, já musím platit dluhy A když začnu pracovat, tak vlastně nic nevydělám, když mi musijou ztrhávat.*“ Rodina se tak rychle a jednoduše může dostat do dluhové pasti. Sociální pracovnice dodává: „*Do dluhové pasti se dostávají i s půjčkami, půjčí si 20 tisíc na žití, a mají splácet 50 tisíc.*“ Vedoucí sociální služby přidává: „*Hodně tu dluží na mobilních paušálech, potom na dopravním podniku, nebo na popelnicích. Tady*

nejde o horentní částky, jen o zodpovědnost. Naši klienti na insolvenční nemají nárok, nemají peníze na dodržení všech podmínek té insolvence.“

Neplnění smluvních podmínek, vypovězení smlouvy

Pokud rodina se dostane do azylového domu z vlastního bydlení, ve většině případů z pronájmu či podnájmu, může to být z důvodu neplnění podmínek, které vyplývají z pronájemní/podnájemní smlouvy. Respondent č. 2 popisuje: *„Zapomněla jsem doložit tomu pánovi jeden papír, tak jsem musela zaplatit jeden nájem dopředu, tak to mě vyždímalo.“*

Ztrátu dosavadního bydlení může zapříčinit i pozdní placení nájemného, nebo jinak než stojí ve smlouvě: respondent č. 1: *„Moje chyba byla, že jsem ji neřekla, že i nemůžu dávat nájem k prvnímu, protože výplatu mám v půlce měsíce. No, a tak mě vyhodila.“* Výpověď respondenta č. 4 se podobá případu respondenta č. 3: *„Nebyla mi prodloužena smlouva, byla jsem pryč, když jsem volala, že se zpozdím s placením tak mě vyhodil.“*

V jednom případě se jednalo i klienta, kterému vypršela smlouva v jiném azylovém domě, po dobu svého pobytu si nenašel jiné vhodné bydlení, tudíž byl nucen opět vyhledat jinou azylovou službu. *„No, na azylu se doba krátí, co tu můžeme být. Já přišla z jiného azyláku, vypršela mi tam smlouva po roce, na městský byt nemám nárok, takže další azylák.“*

Domácí násilí a nevyhovující bytové podmínky

Násilné chování jednoho partnera vůči druhému může zapříčinit to, že jeden z nich je nucen společné bydlení opustit, jelikož může být ohrožován na životě. I v odpovědích od pracovníků či klientů se objevili tyto příčiny v důsledku ztráty bydlení. Sociální pracovníce podotýká: *„Jsou tu případy, kdy hlavně ženy utíkají před domácím násilím.“* Pro jednoho z respondentů představovalo domácí násilí takové ohrožení na zdraví, že dál ve společné domácnosti s dětmi žít nemohl a musel vyhledat pomoc. Na otázku, co ho přivedlo až sem na azylový dům, odpovídá: *„Měla jsem problémy s partnerem, ten za to může. Jako nájem jsem platila, jak to mám říct, prostě zmlátil mě. Dělal problémy v baráku, tak lidi sepsali petici a museli jsme pryč. Pak jsem se přestěhovala, to mě zmlátil, že mě málem zabil, tak šel do výkonu trestu. Skopal mě přímo před školou, to pro mě musela přijet sanitka.“*

Nevyhovující bytové podmínky mohou také přispět k tomu, že rodina musí opustit své dosavadní bydlení. Nejčastěji se na nedostačující podmínky upozorní pracovníci sociálně-právní ochrany dětí, kteří posoudí, zdali obývaný prostor je vhodný pro zdravý vývoj dětí. Vedoucí sociální služby podotýká: *„Ještě je tu jeden častý důvod, proč k nám přicházejí a to je z nařízení ospodu, když rodič bydlí s dítětem v nevyhovujících podmínkách, tak přijde sem, aby o ty děti nepřišel.“* Sociální pracovníce konstatuje: *„Hodně pomáhají ospodáci, rodinný sociální asistent, ten může zasahovat už v rodině tam, kde bydlí, což se dá třeba podchytit hospodaření a bydlení si udržet, tak aby tam mohli žít dál.“*

Právě nevyhovující bytové podmínky přivedli do azylového domu i respondenta č. 3: *„Bývalý přítel nás ze dne na den vyhodil. Tak jsem šla k bráchovi, ale tam nás bylo moc, a pro děti to nebylo dobrý. Kamarádka mi zařídila bydlení tady.“*

7.2. Kategorie: Využívání sociální pomoci

V druhém tématu výzkumu jsem se zaměřila na to, jakou pomoc využívají klienti ze strany vybrané sociální služby. V následujících podkapitolách se budu věnovat průběhu poskytování služeb azylového domu klientům. Dle vyhlášky č. 505/2006 Sb., která provádí zákon o sociálních službách 108/2006 Sb., mezi základní činnosti při poskytování služeb v azylových domech patří: (1) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, (2) poskytnutí ubytování, (3) pomoc při uplatňování práv. V jednotlivých podkapitolách se budu věnovat tomu, jakým způsobem vybraná sociální služba tyto základní vydefinované činnosti poskytuje. Vedoucí domova doplňuje: *„Jak klient nebo klientka bude nabízené služby využívat, záleží pouze na ní, na její sociální situaci, co je pro ni nejdůležitější řešit. Tento individuální přístup zajišťujeme individuálními plány, kde si sama klientka určí své cíle a priority, my ji pak pomáháme v tom, je naplňovat. Využívání sociální služby se také řídí jasně definovanými vnitřními pravidly, které musí naši klienti respektovat.“*

Poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy

Další základní činností, kterou služba svým klientům nabízí je (2) podmínky pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy. V suterénu se nachází společná kuchyň, která je vybavena dvěma kuchyňskými linkami, čtyřmi sporáky, elektrickými spotřebiči. V této společné kuchyni se odehrává společné vaření s instruktorkami, které oceňují hlavně mladí rodiče, ale i ti, kteří se chtějí přiučit novým receptům. Respondent

č. 5 uvádí: „*Vždycky vařila doma mama, však jsme tam s děčkama bydleli, stará vařila hrozně, ještě že šla... No, ale jak mama umřela musel sem děčkám vařit sám, no to dokola byly párky, maso z konzerv a brambory.. Tady se aspoň naučím vařit, už umím šunkofleky, ty moc děčkám chutnají. Taky vím jak levně nakoupit a tak.* Respondent č. 3 dodává: „*Peču tady chleba, to mě naučili a je to dobré, ušetřím a máme ho doma furt čerstvěj.*“ Kromě společné kuchyně, mají možnost si klienti vařit přímo na pokoji. Mají k dispozici základní kuchyňské náčiní, dvouplotýnkový vařič, mikrovlnou troubu a malou lednici. Elektronické vybavení je možné si vypůjčit ze společné kuchyně. „*Do zařízení se k nám dostanu i osoby, které doma nikdy nemuseli vařit, což se změnilo s odchodem partnera. Nejsou to pouze muži, kteří uvítají pomoc při vaření, ale i mladé maminky, nebo zkušené kuchařky, které si chtějí rozšířit obzory o nové recepty.*“ Domopoc při přípravě jídla si pochvalovala i respondent č. 5: „*Všichni se tu věnujou všem, třeba mi moc pomohli s vařením, děčkám jsem dělal jídlo hlavně ze sáčků, teď vím, jak jim zdravě a levně uvařit.*“

Pokud se ubytuje nový klient, který nemá žádné prostředky pro zajištění stravy pro sebe a své děti, může v azylovém domě získat potravinový balíček, jak dodává pracovnice v sociálních službách: „*Základ je ubytování, co se týče stravy, mohou dostat potravinový balíčky. Je tu možnost i ošacení, ale to na základě jejich situace, třeba maminka platila dluhy, ale zbývalo jí málo peněz, tak jsme ji s potravinami pomohli.*“

Poskytnutí ubytování

Jednou ze základních činností, které azylový dům nabízí svým klientům, je pomoc při ztrátě bydlení. Dále by azylový dům měl zabezpečit možnost celkové hygieny těla a podmínky pro praní, žehlení a výměny ložního prádla a podmínky pro zajištění úklidu. Poskytnutí ubytování nabízí azylový dům klientům po dobu jednoho roku. Budova azylového domu se skládá ze tří pater a obsahuje 13 bytových jednotek o výměře od 29,51m² do 38,23 m². Každý klient má k dispozici bytovou jednotku. Každá jednotka se skládá z pokoje, který je vybaven kuchyňskou linkou, lednicí a běžným nábytkem dále se skládá z předsíně a sociálního zařízení, kde je umístěno umyvadlo, sprcha a WC. Bydlení v azylovém domě jako kompenzaci vlastního bydlení vnímá respondent č. 3: „*Já tady hlavně bydlím, jako ty ipečka bych nepotřebovala, hlavně že máme tady byt. Je malý, ale to stačí, dřív jsme bydleli v pokoji pět, žádný soukromí.*“ Respondent č. 3 uvádí fakt, že: „*Tuhle služby využívám, protože mě nebavilo platit vysoké nájmy.*“

Stěžejní pomoc v rámci služeb azylových domů je poskytnutí ubytování s cílem nedopustit, aby rodina neměla kde složit hlavu. Vedoucí domova doplňuje: *„Hlavním cílem služby je poskytnout rodině ubytování. Ale nejsme pouze ubytovnou, v rámci individuálního plánování, pracujeme společně s klienty na zlepšení jejich situace a hlavně pak na tom, aby si našli bydlení vlastní.“* Ubytování vnímá pracovníce v sociálních službách jako prioritní činnost služby při poskytování pomoci rodině v nepříznivé sociální situaci: *„Až se rodina na chvíli zastaví, v prostředí, kde je klid a čisto, může se začít řešit další problémy.“*

„Bydlení je zde možné po dobu jednoho roku, to aby byli klienti motivováni šetřit a hledat si vlastní bydlení.“ dodává pracovníce v sociálních službách. Tuto omezenou možnost bydlení si klienti uvědomují, někdo ve větší někdo v menší míře, uvědomují si, že řešení jejich bytové problematiky je neodkladná: *„Já už nechci na jiné azyl, vždyť moje dcera je v páté třídě, a už čtyřikrát měnila základku.“*

V azylovém domě jsou k dispozici tři automatické pračky, v kterých si mají klienti možnost vyprat vlastní oblečení, či ložní prádlo. Nachází se v „sušárně“, kde je i mnoho prostoru pro následné schnutí prádla. Žehlička je k dispozici k zapůjčení v kanceláři pracovníků v sociálních službách. Na každém pokoji je k dispozici základní úklidové náčiní. *„Úklid nám tu kontrolují každou sobotu, jako na pokoji myslím. Pak se ještě musíme každá po tejdnu střídat a uklízet na chodbách a kolem baráku.“*

Pomoc při uplatňování práv

Jedná se hlavně o pomoc při uplatňování oprávněných zájmů a práv při obstarávání běžných osobních záležitostí, které vyplývají z individuálních plánů klientů. Dále se může jednat o pomoc při obnovení či udržení kontaktu s rodinou, pomoc či podporu při dalších aktivitách podporující jejich sociální začleňování a v neposlední řadě se jedná hlavně o pomoc při uplatňování zákonných pohledávek a nároků. *„Nejvíce práce se odehrává při individuálním plánování. A zvláště u této cílové skupiny to vnímám jako podstatné při naplňování jednotlivých kroků, bez plánů bychom mohli fungovat jako ubytovna.“* upřesňuje vedoucí domova. Sociální pracovníce dodává: *„Hlavně se snažíme pomoci při řešení jejich problémů, proč se k nám dostanou. Převážně to stojí na řešení bydlení a dluhů. A exekucí. Nemají vyřízené dávky a bez peněz se nemůžou hnout z místa, nemůžou hledat bydlení.“* Tuto skutečnost do třetice potvrzuje i pracovníce v sociálních službách, která stejně jako vedoucí a sociální pracovníce, pracuje i jako klíčový pracovník

a dodává: „Většinou individuální plán začínáme vyřízením dávek. Jak jsou peníze, tak můžeme začít řešit bydlení, dluhy, školu, jízdenky, pomůcky, doktory, což jsou většinou další body v individuálním plánování. Ty dávky nemají vyřešené třeba skrze ztracenéj rodnej list dítěte, někdo má propadlou občanku nebo byli vyřazeni z evidence úřadu práce.“ Individuální plán souží k tomu, aby klient společně s klíčovým pracovníkem hledali různá řešení sociální situace uživatele služby, což se odehrává skrze naplňování jejich práv.

Z výše uvedené vyplývá, pomoc při uplatňování práv spočívá v první řadě ve vyřízení dávek. Tento požadavek se promítá i do jednoho z dílčích osobních cílů klientů: „Dávky mi vyřídili tady, řešili jsme to až tady, byla jsem vyřazena z pracáku, takže to bylo těžký, než mi peníze došly, to mi tady moc pomohli.“ Do domova přicházejí i klienti, kteří ani neví, že je možnost vyřídit si sociální dávky, určené na pomoc rodinám v tísní: „Když jsem bydlela v pronájmu u známého, nevěděla jsem, že mi to může platit pracák, to až tady paní sociální mi to vyřídila...“

Dále jim je služba nápomocná v dluhové problematice. Příchozí klienti většinou své dluhy neřeší, ztrácí o nich přehled. Až při zahájení individuálního plánování se dluhová problematika jednotlivců ukáže v pravém světle, poté může začít spolupráce na tomto problému: „Tak na ipečku řešíme dluhy, děláme finanční rozpočet, konečně vycházím a ušetřím měsíčně kolem tisícovky. Nevěděla jsem, jak s těma dluhama, jako jak je řešit. Pak mi tady sociální zařídila splátkový kalendář.“ Podobně odpověděl na otázku i respondent č. 5: „Třeba kdybych byl sám s těma dluhama, tak bych je musel zaplatit rovnou, tak jsem si tu vyřídil s paní sociální splátkovej kalendář.“

Dluhy klient může vyřešit se sociální pracovnící přímo v domově, pokud se však jedná o velkou částku, kterou klient dluží více věřitelům, je pracovnící nasměrován do dluhové poradny. Jak zmiňuje respondent č. 2: „Já mám hodně dluhů, na telefonu a pak jsem si půjčila asi od třech společností, dlužím fakt hodně. Tak mě poslali do dluhové poradny, a řešíme bankroty a prostě hledáme, co s tím.“ Dále pracovnící pomáhají klientům uplatnit se na trhu práce: „V ipečku mám i hledání práce, to je hlavní. Ale tady moc nabídek není, takže s dojížděním je problém, to bych nestíhala školku. Tak mám nachystanej životopis, co jsem tady napsala a společně hledáme, ale jak říkám, když mám dítě, moc nabídek není.“

Do domova často přicházejí rodičové z jiných krajů, mají pak problémy s hledáním nové školky, školy či doktorů. I v tomto případě se mohou spolehnout na pomoc ze strany sociální služby, která jim pomůže s uplatněním práv v této oblasti, jak vypovídá respondent č. 3 : „*Ted' hlavně řeším školky a doktory pro děcka, nejsem odsud, takže tady nikoho neznám. Ale klíčová pracovnice mi dala čísla na všechno, co potřebuju, tak volám a volám.*“ Dále jim je sociální služba nápomocná i v uplatňování svých práv při spolupráci s dalšími institucemi, třeba v oblasti hledání nového bydlení: „*V ipečku řešíme městský byty, paní sociální mi pomáhá s těma žádostma a připravujeme se na komisi.*“ Klientka č. 4 hovoří o pomoci s vyplněním formuláře, na jehož základě klientka žádá finanční pomoc z jedné nadace: „*Ted' jsem tady řešila nadace, jako ty papíry, co se tam posílaj. Tak uvidíme, snad mi to vyjde. To je nadace na kauci na bydlení, no.*“

7.3. Kategorie: Vnímání poskytované služby uživateli

V této kapitole se budu věnovat tématu, jak vnímají klienti poskytované služby, co považují na poskytovaných službách za stěžejní, při řešení své nepříznivé sociální situace. Popíši, jakým oblastem pomoci přisuzují klienti a pracovníci důležitost.

Samotná existence sociální služby

Klienti vnímají samotnou existenci této sociální služby za pozitivní fakt, jak uvádí respondent č. 4: „*Já jsem tady po několikáté, kdyby to tu nebylo, nevím, co bych s děčkama dělala. Jsem tady ráda, dokážu se tady trochu otřepat, ale taky jdu ráda odsad' pryč.*“

Je důležité, aby se rodina při řešení své sociální situace cítila dobře, jak uvádí pracovnice v sociálních službách: „*Vnímám, že tu rodičové ocení hlavně klid. Přicházejí ze špatných podmínek, ze špatných vztahů. Tady se můžou zastavit, pohlídnout na svou situaci a za pomoci pracovníků situaci postupně řešit. Vybraná sociální služba pro ně představuje místo, kde si mohou oddechnout, kde najdou porozumění a bezpečí. Nepříznivá sociální situace přináší do rodiny stresovou zátěž. Slova pracovníc potvrzuje respondent č. 1: „*Jsem ráda za to, že se tu můžu schovat, jsme tu s děčkama v klidu. Peníze Vám pomohou vyřešit. A dohlíží na to, aby to bylo opravdu, jsou to takový individuální plány.*“ Klient č. 4 doplňuje: „*Oceňuji, že mám tu klid, přišla jsem o práci, byla jsem ve stresu, furt někam dokládat papíry, abych vyřídila dávky. Bez azylu bych byla měsíc bez jídla, protože jsem čekala na dávky.*“ Ztráta zaměstnání vede k prožívání stresu, jelikož možnost ztráty bydlení se zvětšuje, což se může projevit na fungování celé rodiny a vyústit v rodinnou*

krizi. Jinou stresovou zátěž u klientek sociální služby představuje domácí násilí, v tomto případě klienti také oceňovali hlavně vřelé prostředí: „*Jsem tady krytá, jako že na mě nemůže. Doma jsem se nemohla ani hnout, čekala jsem, kdy a za co mě zbije. Za to jsem moc vděčná, za ten klid co tady s dětmi máme.*“ Jak dodává pracovnice v sociálních službách: „*Nejen klid pro děti, ale hlavně klid pro sebe. Když bude rodič v klidu, dítě pak také. Rodiče tu mají klid na své problémy.*“

Individuální plánování

Poskytování pomoci ze strany sociální pomoci, vnímali respondenti hlavně skrze individuální plánování. Každá sociální služba dle zákona o sociálních službách musí své služby poskytovat na základě individuálně stanovených potřeb jednotlivých uživatelů. Při samotném procesu individuálního plánování uživatelé řeší svoji nepříznivou sociální situaci. „*Nejvíce práce na změně situace, kterou klient prožívá, odvedeme společně při individuálním plánování. Právě to j ta chvíle, kdy se zaměřujeme na bytovou a finanční situaci. Dále se zaměřujeme na děti, na jejich vzdělání, rodičovskou zdravotní péči.*“ V průběhu plánování vede pracovník klienta k samostatnosti a podporuje ho ve zdolávání překážek, které klientovi stojí na cestě k jeho vytyčenému cíli. „*Jako co si dám do individuálního plánu, to plním, má to jako smysl, protože co si tam napíšu, to sama chci, stanovím si termín, do kdy to udělám a prostě to udělám, žádný výmluvy.*“ Klíčového pracovníka si může každý klient vybrat, výběr je důležitý pro navázání důvěry mezi nimi. V důvěrné atmosféře se klient svěří se svými problémy, a tím začít spolupráci na zlepšení jeho situace. „*Klíčový pracovník je jediný člověk, který mě dokáže zklidnit. Jako mám k ní respekt a jsem ráda, že mám ipěčko s ní, můžu ji všechno říct.*“

Jak popisují v teoretické části, lidé bez domova, vnímají čas jako „tady a teď“, a proto je pro ně někdy těžké plnit to, na čem se s klíčovou pracovnící domluví. Respondent č. 3 říká: „*Ty ipěčka, tím se naučíte plnit i ty povinnosti. Já jsem třeba člověk, který nešetří a nenašetří, a když není tak není, no.*“ Hospodaření s financemi je hlavní téma, jelikož bez našetřených peněz si uživatelé nové bydlení nenajdou, a pracovnice v sociálních službách dodává: „*Nejpalčivějším tématem individuálu je bydlení a s hospodařením. S hospodařením je problém, za prvé nemají dost peněz a potom to prostě neumí. Ale nejsou takový všechny.*“ Problém s hospodařením vnímá i respondenti, například respondent č. 1 zmiňuje: „*V tom plánu řeším úspory peněz, ale z mateřský to jde pomalu. Alespoň tady dostávám pleny, tak je to lepší...ale není to furt ono, ale kdybych nedostávala aspoň to, neušetrila bych nic.*“

Aktivity v domově

Klienti sociální služby mohou navštěvovat aktivity v domově, nebo se mohou účastnit akcí, které domov pořádá. *„Jsou tady akčnější pracovníci než v jiných azylákách.“* Aktivity v domově se musí odvíjet od základních činností, které stanovuje vyhláška č. 505/2006 Sb., *„Dlouho jsme bojovali s tím, jak nastavit aktivity pro klienty, dříve jsme pořádali besedy, hodně jsme se zaměřovali na děti, což nám bylo později inspekcí vyčítáno, to mě trošku mrzí, bylo to fajn.“* Ale i přes to pořádá domov pár akcí pro rodiče s dětmi, což klienti v rozhovorech často oceňovali, Domov pořádá každý rok Dýňovou stezku, na jejíž přípravě se podílí celý domov, včetně rodičů a dětí. Tyto akce podporují sociální začlenění klientů mezi společnost, jelikož na tu akci mohou dorazit i lidé z okolí, jak vysvětluje sociální pracovnice: *„Akce se odehrává v městském parku a je určena široké veřejnosti. Dá se říci, že Dýňová stezka se již stala každoroční očekávanou akcí.“* Oblíbenost akcí pro děti a dospělé potvrzuje i respondent č. 5: *„Tak třeba na podzim jsme s děčkama pekly perníky a dlabali dýně na dýňovou stezku, to byl takový večerní pochod s lampiónama a děti plní úkoly, bylo to super, hlavně že děti si užijou, moc nikam nechodíme.“* Mezi každoroční aktivity patří i „Módní přehlídka“, v rámci této aktivity si rodiče a děti chystají modely. Tato akce prohlubuje vztah mezi rodiči a dětmi, skrze společné tvoření modelů. Samotné vystupování na módní přehlídce zvyšuje klientům sociální služby sebedůvěru, jak dodává vedoucí. *„Dělej tu snáma všelijaký akce, ale hlavně člověka podpoří, když je na dně, třeba ta módní přehlídka, tu jsme si s děčkama užili.“*

Mezi zásadní aktivity, které domov pro své uživatele pořádá, patří hlavně vaření, jelikož tyto aktivity vychází z vyhlášky č. 505/2006 Sb. Klienti mají možnost využívat i aktivity zaměřené na šití, jak konstatuje respondent č. 1: *„Když je dobrá aktivita, tak se zúčastním, hlavně vaření, a šití, to mě moc nejde.“*

Život v domově

Na dotazy, jak vnímají sociální službu klienti a sociální pracovníci, často se zmínili o tom, jak život v domově ovlivňuje vnímání sociální služby. Pro každého klienta platí pravidla, které musí během svého pobytu v sociální službě dodržovat. Konkrétněji o pravidlech služby píše v kapitole „Charakteristika vybrané sociální služby“. S těmito pravidly je klient seznámen v rámci jednání s ním, jako se zájemcem. *„Pokud klient podepíše smlouvu o poskytování sociální služby, musí souhlasit s našimi pravidly, kterými*

se řídí poskytování naší služby“, říká vedoucí sociální služby. Pro některé klienty soužití s více jedinci, kteří mají stejný problém, znamená rušivý element. Mají pocit, že se ke všem nepřístupuje stejně. *„Třeba vím, že tu jedna matka porušuje pravidla, ale nejdu za vedoucí ti říct, to je o problémy. Otočí se to proti mně, raději na to kašlu.“* Klienti také mají často pocit, že pravidla jsou zneužívána ostatními klienty. Jedna klientka vyjadřovala své problémy, co se týče hlídání dětí. V souladu s řádem sociální služby je totiž možné, aby si klient v případě neodkladného odchodu z domova bez dítěte zajistil hlídání dítěte jiným uživatelem. Klient, který potřebuje pohlídat děti za přítomnosti uživatele, které je bude hlídat, je přesně stanovena doba odkdy do kdy bude uživatel děti hlídat. Uživatel, který děti hlídá, potvrzuje svým podpisem, že n'podobu hlídání bude za dítě plně zodpovědný a dítě bude hlídat na svém pokoji. K možnosti hlídání dětí se vyjádřil respondent č. 4 takto: *„Je tady problém s hlídáním dětí, hodně to zneužívaj. Ne, aby si pomohli, ale oni si užívaj a děcka tu nechaj.“* Tuto skutečnost potvrzuje i vedoucí domova: *„Klienti, se znají mezi sebou mnohdy lépe, než my je. Vědí, kdy si klient o pohlídání dětí řekne z důvodů nutnosti, a který pouze proto, aby si udělal volno, ale to já neovlivním, pokud mi klient řekne, že se jede podívat třeba na byt.“* Pracovník v sociálních službách podotýká, že klienti často řeší mezi sebou to, jak druhý dodržuje pravidla, místo toho, aby se zaměřili na řešení své situace a k životu v domově se vyjádřil se takto: *„Když poznávám tuto cílovku, myslím si, že je to o vůli něco dělat. Nezajímat se co dělá druhý, ale všimnout si toho, že se chci posunout.“* Dále dodává, že klienti, kteří jsou v domově ubytování opakovaně, mohou využívat pravidla ve svůj prospěch, na úkor klientů, kteří ti jsou poprvé, nemají k pravidlům takový respekt. Respondent č. 4, který v domově již byl ubytovaný, říká: *„Člověk se nesmí dívat na to, co tu dělaj ostatní, to je o problémy. Lepší starat se o sebe, tak tě jen využijou.“* Pravidla hodnotily i ostatní dotazovaní, a to jak kladně, tak i záporně. Pro jednu z klientek znamenají pravidla, jasný řád, který ji v životě chyběl. Naopak pro jiného respondenta znamenají pravidla jisté omezení: *„Těším se pryč, vadí mi ten řád, co tady musím dodržovat. Jakože kouřit, člověk je zvyklej, kdy si jde zapálit, ale tady se po desátý večer nemůže.“* To, že pro některé je těžké dodržovat stanovaná pravidla, je může motivovat k tomu, aby co nejrychleji vyřešili svoji nepříznivou sociální situaci, a našli si vlastní bydlení, kde si pravidla budou tvořit sami.

7.4. Kategorie: Ohniska pomoci

V této kapitole budu vyhodnocovat data, které se vztahují ke čtvrté otázce, která byla zaměřena na to, co se klientům daří prostřednictvím sociální služby na své nepříznivé situaci zlepšit. Kategorie níže popsané, vystihují jednotlivá témata, která se objevovala napříč rozhovory.

Nové bydlení

Mezi zásadní příčiny, které vedou ke ztrátě střechy nad hlavou, patří absence vyhovujícího bydlení. Jak jsem již popsala v teoretické části, rodiny potýkající se s existenčními problémy, představují pro potencionálního pronajimatele značné riziko. Jelikož si nemůže být jist, že dostane zapláceno každý měsíc nájemné, jelikož rodina nemá pravidelné příjmy ze zaměstnání. „*Městské byty, nebo sociální byty, představují pro naše klienty alternativu, jak bydlení dosáhnout*“, říká vedoucí služby. Tuto skutečnost potvrzuje i pracovník v sociálních službách, a poukazuje na fakt, že množství sociálních bytů není dostačující: „*Myslím, že by mělo být více sociálních bytů*“, a jeden z respondentů konstatuje: „*Nejlepší by bylo dostat byt od města, oni si ti pronajimatele vždycky vyberou třeba studenty než samotnou matku s dětima.*“

O možnosti podat si žádost na bytovou komisi o přidělení městského bytu, nevěděli dvě dotazované klientky, do doby, než přišly do sociální služby, nyní mají podané žádosti a čekají na vyjádření: „*Jsou tady fakt vysoký kauce, jako na to s jedním děckem neušetřím, tak jsem ráda, že jsme se sociální podaly tu žádost na město, snad to vyjde.*“

Ne jenom sociální byty, které poskytuje město, mohou klienti využívat, při odchodu ze sociální služby. V jiných formách mají klienti často problém s vysokými kaucemi, na které jim často nezbývají finanční prostředky. Sociální pracovnice: „*Byt potom utáhnout jim pomůže sociálka. Ale s těma kaucama je problém, ty jsou vysoké a je problém na ně našetřit, ale vím, že se to tu dá. Pracák jim pomůže s vybavením, jako lednička, postel...*“ Domov přijímá od dárců kromě věci do šatníku i vybavení do domácnosti: „*Když odejdou z domova, mohou dostat od dárců různé věci, krom oblečení, peřiny, nábytek, co tu zrovna je.*“

Proto klienti často vyhledávají byty, které jsou nabízeny v soukromých inzerátech, konkrétně ty, kde potencionální pronajimatel kauci nepožaduje. Nebo požaduje nižší, ve srovnání s bydlením, které nabízejí realitní služby. „*Jako přes raelitku jsem taky našla pár*

bytů, ale t nájmy dopředu, kauce a pak ty provize...Na to prostě nemám, i kdybych se roztrhala.“ Nabídku bydlení ze soukromého inzerátu využil respondent č. 5: *„S klíčovou jsem narazil na paní, která pronajímá vejmínek, bez kauce, ani děti ji nevadí, tak se snad do měsíce odstěhujeme.*“ Další možností pro klienty pro klienty je odchod na ubytovnu. Ubytovny ovšem představují problém, jelikož se v nich a okolí soustřeďují jedinci, kteří jsou ohroženy sociálním vyloučením. Sociální pracovnice: *„Někdy klienti musí odejít do ubytovny, když nanejdou byt nebo jinej azylák. Většinou tam s dětmi nezůstanou dlouho, protože ví, že to není pro ně vhodné prostředí, tak čekají na místo někde v domově, nebo dál hledají jinde.*“ Ano, život rodiny na ubytovnách může být ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí vyhodnocen, jako život v nevyhovujících podmínkách pro zdravý vývoj dítěte, proto odchod klienta s dětmi na ubytovnu není zcela nejlepším řešením. Jak říká jeden z respondentů: *„Procházím inzeráty, volám, zkouším jako všechno. Když nic, tak máme zamluvený místo na ubytovně.*“ Pracovník v sociálních službách se k ubytovnám vyjadřuje takto: *„Záleží na individualitě uživatele, jak je nastavenej. Pokud jde na ubytovnu, neberu to jako úspěšné vyřešení jejich situace, klienti se v prostředí ubytoven setkávají s mnoha patologickými jevy, které jim rozhodně neprospívají.*“ Na otázku, jak často odchází klienti z důvodů nenalezení vhodného bydlení do jiného azylového domu, odpověděla vedoucí služby: *„Poslední dobou se nám tu nestalo, aby klienti přecházeli z azyláku do azyláku, nejčastěji řešíme aktuální ztracené bydlení.*“

Hospodaření s financemi

Rodiny ohrožené bezdomovectvím mají často problémy s hospodařením s finančními prostředky. Osamělý rodiče mívají finanční problémy díky velkému počtu dětí, problémům s nalezením zaměstnání a méně odpovědnému životu. Cílem naučit klienty hospodařit je: *„...aby se tu postavili na nohy, když odchází a začli řešit dluhy, našli si byt a žili sami.*“, říká pracovnice v sociálních službách. Hospodaření s financemi, bylo identifikováno klienty, jako další ohnisko pomoci ve vybrané sociální službě. Dobré hospodaření s měsíčními příjmy a tvorba finančního rozpočtu pomáhá uživatelům našetřit peníze, které potom mohou využít na zaplacení nového bydlení. K tomuto tématu se vyjadřuje sociální pracovnice takto: *„Daří se nám je učit hospodařit pomocí obálkové metody, pak ty uložené peníze z měsíce jsou pro ně motivující pro další šetření, byť je to třeba jen stovka.*“ Pracovník v sociálních službách dodává, že prostředí domova je vhodné pro dobrý začátek s hospodařením a pro tvoření finančního rozpočtu, kde jsou zahrnuty všechny výdaje domácnosti, včetně splácení dluhů, se kterými se většina klientů potýká:

„Pak řešíme ty dluhy, je to pro ně správná doba, protože tu v nás mají oporu, mají tu snížené náklady na bydlení, můžeme jim pomoci se šatníkem, můžeme jim dát i kočár, pleny, jídlo.“ Pravidelné zapisování toho, za co uživatelé vynakládají měsíční příjmy v rámci finančního plánu, kladně hodnotí klient č. 5: *„Vždycky sem měl problém něco z toho mála ušetřit, ale tady jsem si udělal finanční plán, a vím, za co utrácím, třeba za cigára. Co zbyde, dám do obálky do kanceláře.“* Další respondent, který je v domově se svým dítětem, popisuje, jak je pro něj těžké našetřit, a jak oceňuje motivaci, kterou ji pracovníci během využívání služby poskytují: *„Mám jedno dítě, mám málo na dávkách, takže je pro mě těžký našetřit. Ale mám radost, když mi v obálce zůstane z měsíce aspoň něco, klidně i dvě stovky“.* Klient s jedním dítětem má nižší sociální dávky, nežli klient s více dětmi, pro ty bývá těžší našetřit, říká sociální pracovnice: *„Čím víc dětí, tím víc ji ty dávky rostou, takže většina matek se do práce nežene. Čím míň dětí, tím se bez práce hůř šetří.“* Pracovnice v sociálních službách doplňuje: *„Nejsem naivní, vím, že klienty nepředěláme. Ale můžu jim pomoci po dobu, co tu bydlí, právě s těma dluhama, ubytováním a tak, aby si mohli našetřit na vlastní.“*

Psychická podpora

Vyhovující bydlení pro celou rodinu má velký význam pro psychiku jednotlivých členů. Ztráta bydlení či zaměstnání klade na klientovu psychiku velké nároky. Dalším ohniskem podpory, klienti vnímali, je psychická podpora ze strany zaměstnanců domova. Do zařízení dochází jednou týdně psycholog, pro případy, kdy se klient cítí psychicky špatně a přeje si využít nabídnuté psychologické pomoci: *„Máme tu psycholožku, chodí sem každé pondělí podle zájmu, velice to oceňují nově příchozí maminky, to mají 2 – 3 sezení.“* Nejčastějšími tématy, kterými se psycholog s klienty zabývá, jsou vztahy či stresové situace vycházející z aktuální situace, ve které se nacházejí klienti: *„Když se začneme bavit o vztazích v rodině, tak mají hezké vzpomínky na své babičky, které je ve většině případů vychovávali. Psychologova doporučujeme i při řešení vztahových problémů, nebo když se toho na rodiče najedou moc valí.“*, dodává sociální pracovnice. Pomoc psycholog taktéž využívají klienti s drogovou minulostí, jak popisuje jeden z respondentů: *„Jako byla jsem úplně na dně, jak jsem přišla. Chtěla jsem vyhledat drogy, ale pak jsem šla za tou psycholožkou a pak dobrý.“* Pomoc také oceňuje klient č. 3: *„Dost mi pomohla ta služba psycholožky, mohla jsem ji všechno říct, co mě trápilo.“*

8. Diskuse

Stanovená hlavní výzkumná otázka této práce si kladla za cíl zjistit, jaké důvody přivedly osamělé rodiče s dětmi do azylového domu, jaké existují možnosti sociální pomoci, a to jak ze strany společnosti, tak i ze strany vybrané sociální služby, prostřednictvím které se snaží svoji nepříznivou sociální situaci řešit. Mezi hlavní důvody, které stály za potřebou osamělých rodičů s dětmi vyhledat pomoc sociální služby, patří špatné vztahy v rámci rodiny, nedostatek financí, neplnění smluvních podmínek v dosavadním bydlení, domácí násilí, či nevyhovující bytové podmínky. Klienti azylového domu často přebývali u svých příbuzných, či se svým partnerem. Ve většině případů se jednalo o mezigenerační problémy mezi osamělými rodiči a svými rodiči, u kterých bydleli. Velký počet osob žijících v jednom bytě, může být orgánem sociálně právní ochrany dětí označen za nevyhovující bytové podmínky pro zdravý vývoj dítěte. V tomto případě je také rodina nucena dosavadní bydlení opustit, nebo by ji hrozilo odebrání dětí. Další příčinou je nedostatek finančních prostředků, se kterými rodiny s dětmi disponují, a to nejčastěji z důvodů velkého počtu dětí, ztráta partnera, ztráta zaměstnání či smrt člena rodiny, který se podílel na jejím finančním zajištění. Zdá se, že existuje paralela, mezi špatnými vztahy a nedostatkem financí. Špatné vztahy ve společném bydlení často zapříčiní to, že rodič s dětmi musí společné bydlení opustit, což pro osamělého rodiče znamená vysokou finanční zátěž, a zřídka kdy je schopen si zajistit následné bydlení. Za nedostatkem financí může stát i drogová závislost rodičů, kdy vynakládali značné finanční prostředky za drogy. Neplnění smluvních podmínek a následné vypovězení smlouvy z dosavadního bydlení rodiny, je jedna z dalších příčin, proč rodiče musí vyhledat pomoc azylového domu. Častým důvodem pro vypovězení smlouvy je nedoložení různých dokumentů, či nezaplacení včas nájmu. Může se jednat i o vypovězení smlouvy z jiného azylového domu, kde klient dříve s dětmi pobýval, jelikož vyčerpali lhůtu, po kterou mohli sociální službu využívat.

Mezi častou pomocí ze strany společnosti v rámci sociálního zabezpečení, patří sociální dávky, určené pro rodiny s dětmi. Jedná se hlavně o příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. Kromě čerpání dávek ze sociálního systému, mohou také rodiny s dětmi využívat řadu sociálních služeb, mezi které můžeme zařadit sociální poradenství, osobní asistenci, centra denních služeb, sociálně aktivizační služby či azylové domy. Dotazovaní uváděli, že pomoc ze strany společnosti využívají ve formě výše uvedených

sociálních dávek, které jim ve většině případů pomáhá zajistit azylový dům. Uživatelé zároveň nevyužívali jiné sociální služby pro ně určené, kromě azylového domu. Azylový dům poskytuje pomoc osamělým rodičům s dětmi při řešení jejich nepříznivé sociální situace ubytování, zajišťuje podmínky pro přípravu stravy a pomáhá klientům s uplatňováním jejich práv ve společnosti. Tyto činnosti, kterými se pracovníci azylového domu společně s klienty snaží řešit jejich krizovou situaci jsou závazné dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. Azylový dům disponuje třinácti bytovými jednotkami, ve kterých se nachází malá kuchyňka, jeden pokoj, WC a sprchový kout. Klienti mají k dispozici i automatické pračky, které se nacházejí ve společné místnosti, kde je možnost i sušení prádla. Ubytování v azylovém domě je možné zpravidla maximálně po dobu jednoho roku. Pro zajištění vhodných podmínek pro stravování slouží kuchyňka na pokoji každého klienta a velká společná kuchyň, kde se odehrávají i kurzy vaření, což oceňují mladí nebo méně zkušené rodičové. Azylový dům také disponuje potravinovou pomocí, určenou pro potřebné klienty, například pro nově příchozí, kteří nemají finanční prostředky a čekají na vyřízení dávek. Dále nabízí pomoc při uplatňování práv klientů, kteří jsou v azylovém domě ubytováni. Nejčastěji se jedná o pomoc při vyřizování sociálních dávek, pomoc při řešení dluhové problematiky, pomoc při hledání nového zaměstnání či školského zařízení pro své děti. Kromě výše uvedených činností, dále klienti nejvíce oceňují samotnou existenci azylového domu, která jim během pobytu poskytuje pocit bezpečí a důvěry, což klientům navozuje stav psychické pohody, což je důležité pro začátek spolupráce pracovníka s klientem na řešení jejich nepříznivé sociální situace. Řešení krizové situace rodičů s dětmi se nejčastěji odehrává během individuálního plánování. Právě proces samotného individuálního plánování se jeví v očích klientů i pracovníků, jako stěžejní část při poskytování sociální služby, s cílem změnit situaci rodiny. V rámci individuálního plánování rodiče řeší své děti, bytovou či finanční situaci, skrze stanovení dílčích cílů, které vedou ke zlepšení stávající situace. Dále klienti oceňují aktivity, kterými prezentují sociální službu na veřejnosti. Jde o akce, kterých se mohou zúčastnit jak rodiče, tak i jejich děti a zároveň jsou také určené pro širokou veřejnost. Tyto akce prohlubují vztah mezi rodičem a dítětem a zvedá sebevědomí osamělým rodičům. Využívání sociální služby je podmíněno dodržováním domovního řádu každým uživatelem. S domovním řádem je klient seznámen při projevení zájmu o službu. Pravidla ovlivňují život v domově, a přispívají k soužití všech ubytovaných. Na druhou stranu, někteří klienti vnímají, že k pravidlům nepřístupují všichni pracovníci stejně, což vede ke konfliktům mezi klienty.

Dle výpovědí klientů jim je azylový dům nejvíce nápomocen v oblasti hledání nového bydlení. Klienti oceňují možnost zažádat si o městský byt, s pomocí pracovníků sociální služby. Klienti po ukončení pobytu v azylovém domě jdou do městského bytu, do podnájmu, ovšem s žádnou či minimální kaucí. Dále odchází do ubytoven, či do jiného azylového domu, což není bráno pracovníky sociální služby jako nejlepší řešení. S hledáním nového bydlení souvisí i podpora pracovníků směrem ke klientům v oblasti hospodaření s financemi, jelikož dostatečných prostředků, si rodiče nemohou dovolit vlastní bydlení. Tudíž další oblastí, se kterou klienti potřebují nejvíce pomoci je hospodaření s finančními prostředky. Individuální plánování a snížené náklady na bydlení v azylovém domě, umožňuje klientům odkládat si alespoň minimální měsíční částky. Klienti také často kladně hodnotili pomoc psychologa, se kterým se mohou setkat každý týden na základě svého rozhodnutí či doporučení ze strany pracovníků.

Závěr

Práce byla zaměřena na téma bezdomovectví rodin, v rámci práce byly popsány příčiny tohoto problému a možnosti následné pomoci, a to jak ze strany společnosti, tak i ze strany vybrané sociální služby, kde se taktéž odehrálo výzkumné šetření.

Diplomová práce je dělena na teoretickou a empirickou část. Teoretickou část jsem strukturovala do šesti kapitol. V první kapitole se zaměřuji na problematiku chudoby, která bezdomovectví zásadně podmiňuje. Blíže zde popisuji její příčiny a formy, také zde uvádím aktuální data z českého statistického úřadu. V druhé kapitole se soustředuji na problematiku sociálního vyloučení, které je výsledkem chudoby a taktéž může zapříčinit to, že se rodiny s dětmi ocitnou bez střechy nad hlavou. Další kapitola je zaměřena na bezdomovectví, nejprve představuji tento pojem obecně, v podkapitolách se věnuji jeho definici, příčinám jeho vzniku a charakteristikou osob, které žijí bez přístřeší. Čtvrtá kapitola popisuje bezdomovectví rodin, v podkapitolách uvádím rozdíly mezi rodinami ohrožené chudobou a rodinami chudými, příčiny, které vedou k bezdomovectví rodin, a v neposlední řadě uvádím rizika, která ohrožují osamocené rodiče s dětmi. V páté kapitole se zaměřuji na identifikaci forem pomoci rodinám, které jsou ohrožené bezdomovectvím, či o střechu nad hlavou již přišli. Tato část práce se zabývá pomocí, kterou může rodina využívat ze strany společnosti. Tuto pomoc představují sociální dávky a sociální služby. V šesté kapitole charakterizuji vybranou sociální službu.

Empirická část se týká metodologie výzkumu a následného vyhodnocování dat. V metodologii výzkumu je zde uveden cíl výzkumu, základní výzkumné otázky, uvádím zde i etické otázky výzkumu a postup při procesu vyhodnocování dat. Cílem předkládané práce je popis problematiky bezdomovectví osamělých rodičů s dětmi, a to nejen matek, ale i otců, a zmapování možností pomoci ze strany společnosti, a výzkumným šetřením zjistit způsob pomoci ve vybraném zařízení. Cíle bylo dosaženo prostřednictvím realizace kvalitativního výzkumného šetření, za pomoci zvolených metod jako je zúčastněné pozorování, analýza dokumentů a dotazování. Dotazování proběhlo formou polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Interpretací výsledků se zabývá druhá podkapitola v empirické části.

Samotnému vyhodnocení výsledků výzkumného šetření patří kapitola s názvem „Diskuse“. V rámci této kapitoly se zabývám vyhodnocením jednotlivých otázek, na

základě kategorizace jednotlivých informací. Z výsledků vyplývá, že častými příčinami, které vedou k bezdomovectví rodin, jsou špatné vztahy v rodině, nedostatek financí, neplnění smluvních podmínek, vypovězení smlouvy, domácí násilí či nevyhovující bytové podmínky. Sociální pomoc ze strany společnosti pro rodiny s dětmi, které ztratili střechu nad hlavou, či jsou tímto rizikem ohroženi, nejčastěji využívají dávky ze systému státního sociálního zabezpečení, konkrétně doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí a příspěvek na bydlení. Klienti taktéž využívali služeb azylového domu, nikdo z dotazovaných neměl zkušenost s poskytováním jiné sociální služby, než je azylové bydlení. Azylový dům poskytuje jeho uživatelům pomoc, která se odvíjí ze zákonně stanovených základních činností, které definuje vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádí zákon o sociálních službách. Tato vyhláška stanovuje rozsah pomoci, na jejímž základě domov poskytuje svým uživatelům ubytování, zpravidla po dobu jednoho roku, dále zajišťuje podmínky pro obstarání či poskytnutí stravy a pomoc při uplatňování oprávněných zájmů, práv či při zajišťování osobních záležitostí. Dále jsem se zaměřila na to, jak vnímají klienti poskytování služby ze strany vybraného sociálního zařízení. Klienti kladně hodnotili samotnou existenci sociální služby, jelikož bez její existence by neměli jiné odpovídající bydlení.

Zdroje

1. Amore, K., M. Baker, a P. Howden. 2016. The Ehtosdefinition and classification of homelessness: an analysis. [online]. ©2016 [cit. 2018-3-20]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/download/article-1-33278065727831823087.pdf>
2. Barák, M. 2011. Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN: 978-80-7414-441-7.
3. Corbinová, Juliet a Anselm Strauss. 1999. Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Podané ruce. ISBN:80-8534-60-X.
4. Csémy, L., J. Marek a M. Vágnerová. 2013. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Praha: Univerzita Karlova. ISBN: 978-8024-6241-81.
5. Dudová, Radka. 2007. Otcovství po rozchodu rodičovského páru. Praha (disertační práce). Karlova univerzita, Filozofická fakulta, Katedra sociologie.
6. Český statistický úřad. [online]. Příjmovou chudobou byl vloni ohrožen téměř každý desátý Čech. ©2017 [cit.: 2018-22-3]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prijmovou-chudobou-byl-vloni-ohrozen-temer-kazdy-desaty-cech>.
7. Český statistický úřad. 2017. Životní podmínky. [online]. ©2016 [cit: 2018-10-4]
8. Feantsa.[online]. Ethos – Typology on homelessness and housing exlusion. ©2016 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/download/en-16822651433655843804.pdf>.
9. Gavora, Peter. 2000. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paida. ISBN:80-85931-79-6.
10. Gojová A., V. Gojová, O. Chytil, E. Lindovská, E. Nedomá, M. Špiláčková, A. Papřoková, I. Tichá a K. Vondrušová. 2014. O způsobech zvládání chudoby z perspektivy rodin – podněty pro sociální práci. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN:978-80-7464-492-4.
11. Gojová, A., V. Gojova, E. Lindovská a M. Špiláčková. 2014. Způsoby zvládání chudoby a ohrožení chudobou rodinami s nezletilými dětmi. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č.2, s. 44 – 50. Brno: AVSP. ISSN:1213-6204.

12. Havlíková, Jana. 2010. Očekávání bezdomovců od sociální služby „azylový dům“ a úskalí jejich interpretace. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č. 1, s. 87-98. Brno: AVSP, a.s.
13. Hendl, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-040-2.
14. Hradecká, Vlastimila a Ilja Hradecký. 1996. Bezdomovství – extrémní vyloučení. Praha: Naděje. ISBN: 80-902292-0-4.
15. Hrubeš, Jan. 2014. Práce s rodinami v sociálně vyloučených lokalitách. Praha: Úřad vlády ČR. ISBN: 978-80-7440-093-3.
16. Hruška, L., M. Baranová, H. Doleželová, I. Drijáková, I. Foldynová, R. Fujak, A. Hrušková a R. Štecher. 2014. Analýza a řešení problematiky ubytoven na území statutárního města Ostravy v krátkodobém a dlouhodobém horizontu. (studie). PROCES – Centrum pro rozvoj obcí a regionů, s.r.o.
17. Jasinsky, J., E. Mustain, K. Wesely a J. Wright. 2010. Hard lives, mean stress: Violence in the live sof homeless women. Northeastern University: Northeastern University Press. ISBN: 978-1-55553-721-0.
18. Keller, Jan. 2014. Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN: 978-80-7464-490-0.
19. Keller, Jan. 2010. Na pokraji trhu práce – ke sporům o příčinách chudoby. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č.1, s. 57-64. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
20. Keller, Jan. 2010b. Sociální práce je symbol kulturnosti a civilizovanosti. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č. 1, s.4-7. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
21. Keller, J., E. Lienard, E. Lindovská, M. Mikulec, Š. Ripka a J. Snopek. 2016. Způsoby řešení bezdomovectví a vyloučení z bydlení: analýza a komparace situací ve Francii, Velké Británii a v České Republice. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN: 978-80-7464-852-6.
22. Kolářová, Jitka a Eliška Lindovská. 2016. Stojíme na jejich straně! ...protože dvě jsou více než jedna: závěrečná výzkumná zpráva o ženském bezdomovectví a násilí. Jako doma: Homelike, o.p.s.
23. Koldinská, Kristina. 2013. Sociální právo. Praha: C. H. Beck ISBN: 978-80-7400-474-2.
24. Kol. autorů. 2013. Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020. Praha: MPSV. ISBN: 978-80-7421-072-3.

25. Kopřivová, J. (2010). Fakta, vyhlášky. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č.1, s. 48-49. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
26. Krebs, Vojtěch a kol. 2007. Sociální politika. Praha: ASPI. ISBN: 978-80-7357-276-1.
27. Laingstein, Karol. 2010. Málo pozornosti v nás a v našem okolí a příčiny chudoby. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č. 1. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
28. Magadi, Monica. 2010. Risks Factors for severe child poverty in the UK. (studie). *Journal on social policy*.
29. Mahdalová, Blanka a kol. 2013. Metodická pokyn č. 1. (vnitřní směrnice)
30. Mareš, Petr. 2006. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV. ISBN: 80-87007-15-8.
31. Marksová, Michaela. [online]. Domácí násilí je problém, o kterém se pořád ještě málo mluví. ©2016 [cit.: 2018-25-3]. Dostupné na: <https://www.parlamentnilisty.cz/politika/politici-volicum/Ministryne-Marksova-Domaci-nasili-je-problem-o-kterem-se-porad-jeste-malo-mluvi-493401>
32. Marksová, Michaela. 2014. Sociální práce je práce člověka s člověkem a ta má velký smysl. *Sociální práce/ Sociálna práca*, č. 2, s. 6. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
33. Mašatová, K. [online]. Nevyhovující bytové podmínky. ©2016 [cit.: 2018-28-3]. Dostupné na: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/tiziva-socialni-situace/nevyhovujici-bytove-podminky.shtml>
34. Matoušek, Oldřich. 2005. Sociální práce v praxi: Specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-002-X.
35. Matoušek, Oldřich. 2008. Slovník sociální práce. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-368-0.
36. Miovský, Michal. 2006. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing. ISBN:80-247-1362-4.
37. Kuchařová V., J. Barvíková, S. Hohne, K. Janurová, O. Nešporová, J. Paloncyová, K. Svobodová a L. Vidovicová. [online]. Národní zpráva o rodině. ©2017. [Cit:2018-8-4]. Dostupné na: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31403/Zprava_o_rodine_2017.pdf
38. MPSV. [online]. Pomoc v hmotné nouzi. © 2018. [Cit: 2018-5-4]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/cs/5>

39. MPSV. [online]. Státní sociální podpora. © 2017. [cit: 2018-5-4]. Dostupné na: <https://www.mpsv.cz/cs/2>
40. NAEH. [online]. Changes in the HUD definition of homelessness. © 2012. [cit: 2016-20-3]. Dostupné na: <http://endhomelessness.org/wp-content/uploads/2012/01/changes-in-hud-definition-homeless.pdf>
41. Paulusová, Magdalena a Andrea Vašíčková. 2014. Sociální pomoc ze strany státu neúplným rodinám s dětmi. Sociální práce/Sociálna práca, č. 2, s. 40-44. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
42. Ptáček, Ladislav. 2010. Bytová politika v oblasti prevence bezdomovectv ínebude efektivní bez návaznosti na sociální práci. Sociálnípráce/Sociálnapráca, č. 1, s. 51 – 53. Brno: AVSP. ISSN: 1213-6204.
43. Prokop, David. [online]. V Česku se chudoba dědí, říká sociolog. Děti často nepřekročí stín rodičů. ©2016. [cit.: 2018-25-3]. Dostupné na: https://byznys.lidovky.cz/v-cesku-se-chudoba-dedi-rika-sociolog-deti-casto-neprekroci-stin-rodicu-1m2-/moje-penize.aspx?c=A161209_144250_moje-penize_pave
44. Seemanová, J., K. Čmolíková, F. Patursson, L. Petrusová a R. Talseht. 2016. Nebojujte se zákony. Příručka pro rodiče 2016. Praha: Aperio. ISBN: 978-80-904301-7-4.
45. Šedřová, Klára a Roman Švaříček. 2007. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-0644-6.
46. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. [online]. ©2018. [cit: 2018-8-4]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>.
47. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. [online]. ©2018. [cit.: 2018-8-4]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
48. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. [online] ©2018. [cit.: 2018-8-4]. Dostupné na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>.